

De loteling van 1813

Emile Erckmann

bron

Emile Erckmann, *De loteling van 1813*. F.J.H. Bekker, Amsterdam z.j. [1911]

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/erck003lote01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de [gebruiksvoorwaarden](#).

Hoofdstuk I.

In het woelige jaar 1813 neemt onze geschiedenis een aanvang. Laat ons eerst kennis maken met de hoofdpersonen; al zijn ze niet van aanzienlijken huize, zij onderscheiden zich door de eerlijkheid en de huiselijke deugden, schier overal bij den Vendeesch boer aan te treffen.

De familie Achard bestond uit den vader, alom in den lande bekend als een goedgezak, een man van ongeveer zestig jaren. Zijn huisvrouw Margaretha, tien jaren jonger dan hij, had meer wilskracht dan haar man; daarom ging zij voor het hoofd des gezins door. Tot haar eer moet gezegd worden, dat zij geen misbruik van haar gezag maakte; een oprechte vroomheid temperde haar zucht tot overheersching, die zij slechts in noodzakelijke omstandigheden volgde. Alles ging opperbest in dit gezin, waar de vrede sedert meer dan 25 jaren niet verstoord was.

Twee jongens en een meisje maakten het overige van het gezin uit; Lodewijk, de oudste, had zijn achttiende jaar bereikt. Een noodlottige leeftijd, toen de Europeesche veldslagen den man, die over Frankrijks lot beschikte, noopten om lichting na lichting op te roepen en de loting te vervroegen. Na de loting moesten de jongelingen onmiddellijk de wapens opnemen.

Hendrik, de jongste, was nog jong, te jong zelfs om aan den veldarbeid deel te nemen, eindelijk volgde de kleine Marie, een kind van 10 of 11 jaar, die de moeder reeds goed behulpzaam was.

Lodewijk Achard zou dus spoedig moeten loten, want de horizon van Frankrijk was verduisterd door dreigende wolken. Er waren krijgers noodig; de kolossus begon te wankelen. Er waren strijders noodig en men waande, dat een jongeling van 18 jaren even goed de wapens kon dragen als een van een en twintig.

De goedhartige Achard bemoeide zich zoo weinig met de politieke zaken, dat hij vaak tot zijn vrouw zeide: ‘Margaretha, drie jaren zijn wij nog van het oogenblik verwijderd, waarop wij onzen Lodewijk zouden kunnen verliezen, en in drie jaren kan er heel wat gebeuren.’

‘Dat is waar,’ antwoordde zij, ‘maar men zou de drie jaren wel eens kunnen inkorten.’

‘Onmogelijk, Margaretha, onmogelijk,’ wierp de goede sul haar tegen, ‘er is een wet en niemand staat daar boven.’

Margaretha gevoelde wel lust haar man verscheidene gevallen op te noemen, waarin het gouvernement zich aan geen wet gestoord had, maar zij kende haar man en wilde hem niet ongerust maken.

‘Dat zal altijd nog vroeg genoeg komen,’ zei zij in zich zelf, ‘laat ons hem geen schrik aanjagen.’

De familie Achard bezat een kleine hoeve in eigendom, en weidde vier koeien, een ezelin en eenige schapen.

Met inspanning van alle krachten kon men den vereischten arbeid verrichten, hetgeen een geluk was, nu de krijg de velden ontvolkte en slechts ongelukkigen, ongeschikt tot het dragen der wapens, achterbleven.

‘Men ontnemt ons het beste deel der bevolking,’ zei vader Achard wel eens, doch daarbij bepaalden zich zijn opmerkingen, hij verviel weder in zijn mijmering, bebouwde zijn akkers, at zijn soep, sliep den slaap der rechtvaardigen en hervatte den volgenden dag zijn arbeid. De beurs werd langzamerhand dikker en met trots zei vader Achard: ‘Wij zullen onzen kinderen eenmaal wat kunnen nalaten.’

Wanneer vader Achard des Zondags naar de H. Mis ging, was er niemand, die kon zeggen: ‘Die daar is mij iets schuldig.’ Menigeen drukte hem de hand, ja, eenigen lichtten zelfs den hoed voor hem.

Die zijn zaken goed behartigt, wordt op het platteland, zoowel als in de stad geëerd; en het gezin Achard genoot de algemeene achting. Zelfs had men er aan gedacht vader Achard lid van den gemeenteraad te maken. Dit denkbeeld ging van den burgemeester uit, maar Margaretha vond, dat haar man zorg genoeg aan het hoofd had en zij bedankte voor de eervolle onderscheiding.

‘Men moet om te waken over de belangen van het algemeen, geen mannen benoemen, die zelf nog bestuurd moeten worden,’ zei zij. ‘Daartoe heeft men mannen noodig en de mijne kan niets anders dan zijn hoeve besturen.’

Lodewijk, de oudste zoon, had het zachte karakter zijns vaders en de vastberadenheid zijner moeder; groot enforsch verrichtte hij den zwaarsten arbeid en betoonde zijn broeder en zuster een vaderlijke genegenheid. Het was een schoon schouwspel, deze gelukkige familie om de tafel geschaard te zien. Nooit kwam een bitter woord, een kwetsende opmerking over hun lippen, voorkomendheid en welwillendheid zaten bij al hun handelingen voor. Het gezin was gelukkig!

Het kleine eigendom der Achards lag ver van iedere woning op de helling van een heuvel en naar het zuiden gekeerd. Deze gelukkige ligging beveiligde het voor de schadelijke dampen, die uit de talrijke waterplassen der lagere streken opstijgen. De familie Achard kon zich beroemen op kracht en gezondheid.

Hendrik hield zich met de jacht bezig en had, hoe jong nog, den naam van een behendig schutter. Des Zondags vonden een of twee stuks wild den weg naar de keuken van den pastoor; men hoorde godvruchtig de H. Mis, deed de noodige inkoop en keerde met opgeruimd gemoed en gerust geweten huiswaarts, want men vermeed de herbergen, die in de laatste jaren van het keizerrijk sterk vermeerderd waren. Ook drongen de verontrustende nieuwstijdingen niet tot hen door en ze leefden er des te geruster om.

Te weinig jaren waren er nog verlopen sedert de geduchte worsteling der Vendeeërs tegen de Republiek, dat de herinnering daaraan was uitgewischt; velen, die er aan hadden deelgenomen, leefden nog en vertelden hun vroegere heldendaden.

Het Keizerrijk was niet bemind in de Vendée. De herhaalde lichtingen waren niet geschikt die gezindheid te veranderen; ook waren de onwilligen in dit deel des lands talrijk.

Hoewel het land uiterlijk kalm scheen, giste het in de gemoederen en de geest van verzet openbaarde zich vooral in de kroegen. In het hoekje van den haard morde men tegen den Staat van zaken, maar deze ontevredenheid bleef binnen de wanden. De tijdingen bereikten de afgelegen bevolking slechts op de marktdagen en in de kroegen. Daardoor vernam de familie

Achard de tijding van een vervroegde loting eerst, nadat ieder het reeds wist.

De goede man en zijn oudste zoon gingen op de markt eenige huisdieren verkoopen; de koop moest met een glaasje beklonken worden. Zoo kwam vader Achard in de herberg. De kooper was een vreemdeling en daar hij de stemming in de Vendée goed kende, durfde hij daar gerust zijn hart luchten; niemand zou hem verklikken. Als de burgemeester en de gendarmes hem hadden hooren razen tegen de overweldigers, zou hij den nacht in de herberg niet doorgebracht hebben. Vader Achard schonk er niet veel aandacht aan, hij overdacht zijn handel en vroeg zich af, of Margaretha zijn verkoop goed zou vinden. Maar Lodewijk luisterde oplettend, hetgeen ons niet verwonderen zal, als men den inhoud van het gesprek verneemt.

‘Overal, waar ik kom,’ zei de koopman, ‘hoor ik slechts jammerklachten; de steden en dorpen zagen hun geheele jongelingschap vertrekken en nimmer komt zij weer.

‘Elk gezin betaalt de bloedschatting. In plaats van onze jongens naar landen te zenden, waarvan wij tien of twaalf jaar geleden den naam zelfs niet kenden, om menschen te dooden, die hun nimmer eenig kwaad deden, of door hen gedood te worden, moesten wij met die landen op vriendschappelijken voet staan en met hen kunnen handelen. Als de keizers en koningen harrewarden, zou het billijker zijn, dit onder hen uit te maken, dan duizenden jongelingen naar de slagvelden te zenden, die niets liever wilden, dan rustig hun akkers bebouwen. Ja, mijn jongen, men begint opnieuw, de loting wordt vervroegd. Hoe oud zijt gij?’

‘Lodewijk is 18 jaar,’ zei vader Achard, die opschrok bij het woord ‘loting.’

‘Hebt gij geld genoeg om een plaatsvervanger te betalen?’ vroeg de koopman op den man af. ‘Hebt gij 10.000 francs? De plaatsvervangers zijn schaarsch en duur en nog zou ik niet durven verzekeren, dat uw zoon daardoor tegen een onverwachte lichting beveiligd was.’

‘Tienduizend francs!’ riep vader Achard uit, ‘maar dat is de waarde van onze heele bezitting.’

De goede man liet het hoofd hangen; de slag trof hem in het hart. Lodewijk was verbleekt, maar toen hij de wanhoop zijns vaders zag, wilde hij hem moed inspreken.

‘Vader,’ zei hij, ‘de dag der loting is nog niet aangebroken. Wij hebben tijd genoeg met moeder te beraadslagen.’

Op hetzelfde oogenblik kwam een gendarme te paard aandraven en richtte zich naar de herberg.

‘Het is een estafette,’ zei de koopman, ‘laat ons eens gaan luisteren wat hij komt vertellen.’

Het plein voor het Raadhuis was bezaaid met menschen en men maakte allerlei veronderstellingen.

De gendarme maakte er een eind aan. Hij zei tot de woelige menigte: ‘Loting, Vrienden. De vreemdelingen wagen het Frankrijk aan te vallen; te wapen en leve de Keizer!’

Geen kreet werd gehoord, zooveel vaders en moeders voelden zich in hun kinderen getroffen.

‘Vader, laat ons naar de hoeve terugkeeren,’ zei Lodewijk, terwijl hij zijn vader bij den arm nam, die aan den grond genageld bleef staan, zonder het gemor der menigte te hooren.

Toen zij buiten het stadje waren, nam vader Achard het woord en terwijl hij zijn zoon met onbeschrijfelijke teederheid beschouwde, zei hij: 'Ik geloofde, dat gij bij mij zoudt blijven om het gezin te onderhouden. Wij hebben u niet opgevoed om tot kanonnenvleesch te dienen.'

Twee tranen vloeiden langs zijn wangen.

'Ontstel u niet, vader, moeder zal wel raad weten, laat ons ons haasten, de voorbijgangers zien naar ons.'

Zij verhaastten hun schreden en kwamen bij het vallen van den avond in hun woning aan.

Hoofdstuk II.

Toen Margaretha de ongelukstijding had vernomen, hief zij 't hoofd op en met de handen op de heupen, zei zij:

‘Wij hebben dit kind gevoed en opgekweekt, dit kind, dat ons op zijn beurt op onzen ouden dag moest onderhouden en deden dit niet om hem als een dier ter slachtbank gevoerd te zien. Neen, dit zal niet gebeuren; ik heb het geweer van mijn vader zaliger nog en als er in mijn gezin geen armen zijn, sterk genoeg om het te hanteeren, zal ik het nemen om mijn kind te verdedigen.’

‘Bedaar moeder,’ zei Lodewijk, ‘en laat ons kalm overwegen.’

‘Kalm overwegen!’ riep de opgewonden huisvrouw, ‘maar zijt gij niet de zoon van uw moeder, de kleinzoon van uw grootvader? Kalm beraadslagen, als de overweldiger elk gezin in rouwdompelt en het land ontvolkt? Hoe kunt gij zoo spreken, Lodewijk?’

Vader Achard vestigde de blikken van zijn vrouw op zijn zoon en bleef verbijsterd staan.

‘Ach, Jérôme Achard,’ riep de moeder uit, ‘men had wel gelijk, toen men u ‘sukkel’ noemde, gij zoudt u laten villen, gij waart en zult altijd een ontaard zoon van de Vendée. zijn. Ach, als mijn vader nog leefde, zou hij u toeroepen: ‘Uw zoon is bloed van uw bloed en gij

laat hem u ontnemen.’ Is er een gezag, grooter en verhevener dan dat eens vaders en eener moeder? Behoort dit kind ons niet toe? Vervloekt zij de wet, die zegt: ‘Uw kind, dat God u gegeven heeft, uw kind, dat door de heiligste banden aan u verbonden is, ontnem ik u en ik zal het doen sterven op een slagveld. Zulk een wet is een aanslag op de natuur, zij veracht de heiligste banden en is een afschuw in Gods oog.’

De goede man boog het hoofd en zei niets. Voor dit stilzwijgen verdween de opgewondenheid der vrouw. Verachting kwam er voor in de plaats.

‘Moeder,’ zei Lodewijk, ‘als de vreemdelingen gewapend in ons land binnenvallen, onze hoeven plunderen en verwoesten, wat zal ik dan moeten doen?’

‘Een geweer nemen, mijn zoon, u in een hoek van het bosch verschuilen en zooveel vijanden dooden, als gij kunt; wat zouden zij komen doen bij lieden, die hun nimmer kwaad deden?’

‘Moeder, wij deden hun wel kwaad en dat komen zij ons vergelden. Zij rukken tegen Frankrijk op. En daarom wordt de loting vervroegd.’

Margaretha bleef eenige oogenblikken onbeweeglijk met het hoofd in de handen zitten, daarna richtte zij zich met bleek aangezicht en fonkelende oogen op, zeggende:

‘Welnu Lodewijk, mijn eerstgeborene, gij zijt verplicht uw vaderland te verdedigen, het is ook uw moeder.’

Een diepe zucht ontsnapte de borst van vader Achard; moeder had gesproken, zijn zoon moest vertrekken. De koperen lamp ging bijna uit, de twijgen doofden uit aan den haard, de kamer werd in duisternis gehuld. ‘Wij gaan het avondmaal gebruiken, doe olie in de

lamp,' zei Margaretha kalm. 'Dek de tafel, Marie.'

Deze sterke vrouw had haar toestand begrepen en den plicht haars zoons.

Het avondmaal werd stilzwijgend genuttigd. Margaretha at met lange tanden, de drie kinderen verbraken de stilte niet en aten weinig.

Moeder stond het eerst op:

'Komaan,' zei zij, 'laat ons ons richten tot den Vader van barmhartigheid, daarna gaan wij naar bed.' Het avondgebed bad zij luid voor en daarna zocht ieder stilzwijgend zijn legerstede op. Helaas, de slaap wachtte hen niet.

Den volgenden morgen ging ieder weder aan den arbeid. De vroolijkheid en de opgewektheid waren voortaan uit de hoeve gebannen. Op het gelaat der moeder lagen haar droeve gedachten te lezen, maar tevens gelaten overgeving aan Gods wil.

Zoodra de kinderen met hun vader naar den akker vertrokken waren, bleef de kleine Marie alleen met haar moeder; deze zei: 'Marie, ik ga naar de kerk, let op den pot, geef den kippen voeder, en zet het eenden- en ganzenhok open. Laat den hond los, als een vreemdeling het huis nadert. Daar zal hij wel ontzag voor hebben.'

Zij ging aanstonds heen en begaf zich naar de stad, waar zij een waskaars kocht, die zij op het altaar der H. Maagd zette, daarna bad zij eenigen tijd in stilte. Haar gebed, uit het hart opwellend, klom op de vleugelen der hoop ten hemel op, want de goede moeder bad voor haar zoon en hoopte op de H. Maagd. In het terugkeeren liep zij langs den akker, waar haar man en zijn beide kinderen arbeidden; zij liet zich niet zien, van achter een boschje bespiedde zij hen. Van tijd tot tijd

leunde de goede man op zijn spade en veegde de oogen met zijn mouw af.

‘Arme vader,’ zei Margaretha, ‘hij weent, de moed ontzinkt hem. Waarom kan ik niet weenen als hij?’

Een koortsachtige ijver scheen Lodewijk te bezielen, terwijl de jeugdige Hendrik de blikken om zich heen sloeg en van tijd tot tijd met de armen op de schop rustte.

‘Ik moet moed hebben voor twee,’ zei Margaretha. ‘Als onze Lodewijk ons ontnomen wordt, zal de goede vader stellig sterven.’ Met het gemoed vol droevige gedachten keerde zij naar huis terug.

De veekoopman van den vorigen avond wachtte haar, hij kende de huismoeder reeds van lange dagteekening.

‘Ik heb niet willen vertrekken zonder vader Achard weer te zien; toen hij mij gisteren verliet, scheen hij zeer neerslachtig, hoe bevindt hij zich vandaag?’

‘Gij kent hem,’ antwoordde Margaretha, ‘hij is zeer terneergeslagen, en nu is onze zoon nog niet eens soldaat.’

‘Ik wil u niets voorspiegelen, moeder Achard, gij moet u op alles voorbereiden. Uw oudste is de sterkste, de grootste en de gezondste knaap van het heele land; al had hij het hoogste nommer, toch zou hij in dienst moeten. Hoeveel zwakke en slecht gebouwde knapen zijn er hier niet?’

De lof, haar zoon toegezwaaid, had den moederlijken trots gestreeld, maar zij onderdrukte hem, de oorzaak van dien hoogmoed zou haar immers haar zoon ontnemen. De koopman begreep haar smart; met medelijdende stem zei hij:

‘Ik ken er meer dan een, die niet voornemens zijn te vertrekken, al vallen zij in de loting.’

‘Wat zullen zij dan doen?’ vroeg Margaretha driftig, de oogen strak op den handelaar gevestigd.

‘Wat zij zullen doen?’ hernam de koopman, ‘weet gij niet, moedertje, dat het land wemelt van achterblijvers, die men in dit land van bosschen en moerassen niet durft opsporen?’

‘Ik begrijp u,’ zei Margaretha, ‘maar zulk een raad zal ik nooit aan Lodewijk geven; hij zou hem niet volgen en zeggen: “Moeder, als ik mij als de anderen verberg, zal men ons in het verderf storten, men zal vader doodschieten, en daar ik niet arbeiden kan op de hoeve, zult gij allen ellende lijden.” Lodewijk zal vertrekken, als de goede God het wil, en zijn familie niet onteeren.’

Deze woorden, de toon, waarop zij werden uitgesproken maakten indruk op den koopman, die het stilzwijgen bewaarde; daarna zei hij eensklaps: ‘Misschien zal men geen tijd hebben uw gezin tot den ondergang te brengen.’

‘Hoe dat?’ vroeg Margaretha.

‘Vraagt dit een dochter van den Vendée?’ vroeg de koopman verbaasd. ‘Zijt gij dan het verledene vergeten en kent gij het tegenwoordige niet?’

‘Het verledene,’ zei Margaretha treurig, ‘heeft veel bloed zien vloeien, en wat baatte het ons? De ontvolking van het land en een lot, nog ongelukkiger dan dat onzer voorouders. Bovendien, men roept mijn zoon immers tegen de vreemdelingen?’

‘Ik weet het, maar wie haalde ons die vreemdelingen op den hals? Uw man? Ik? Het arme volk? Neen, de heerschzucht van één enkel man!’

‘Als één man Frankrijk deze rampen bezorgt, laat God zulks toe. Ons arm land heeft nog al wat uit te boeten.’

‘Ja,’ hernam de koopman, ‘maar als de vreemdelingen hem komen verdrijven, laat God zulks ook toe.’

Margaretha scheen een wijle overtuigd; onbekend met staatkundige zaken, kon zij den loop der gebeurtenissen niet anders begrijpen dan de handelaar ze haar uitlegde, maar haar gezond verstand deed haar alras spreken:

‘Ja, een volk, dat laag genoeg gezonken is om zich door de heerschzucht van één man te laten neervellen, verdient gestraft te worden, maar een volk, dat zijn land door vreemdelingen laat overweldigen, is nog schuldiger, is laf. Dat Frankrijk verdedigd worde en God zal het overige doen.’

Deze godsdienstige Vendéesche wist alle tegenwerpingen te ontzenuwen, daarom veranderde de handelaar van taktiek. Hij vertelde, dat hij in alle streken, die hij doorreisde had, een algemeene ontevredenheid had opgemerkt, dat de handel stilstond en overal verslagenheid en jammer heerschte.

‘Dat kan immers niet voortduren, moeder Achard?’

‘Neen, dat kan niet voortduren,’ hernam deze, ‘maar God schikt alles, wij kennen zijn inzichten niet, wij moeten handelen als menschen, die het belang van Frankrijk begrijpen en God in den Hemel de zaken laten regelen.’

De koopman zag, dat hij geen vat op de vrome vrouw kon krijgen. Daarom wendde hij het gesprek op een ander onderwerp en zei: ‘Waar is uw man?’

‘Hij bebouwt het veld, ga hem het hoofd niet op hol brengen met uw denkbeelden. Hij is toch al in de war.’

Daarop verliet de koopman het huis, verwonderd over zulk een vastberadenheid in een vrouw.

Vader Achard kwam juist de deur in, toen hij hem

op den drempel ontmoette. Hij moest nog even mede naar binnen gaan. Margaretha vond dit niet zeer aangenaam, daarom sprak zij slechts over koetjes en kalfjes. Zij zaten net aan tafel, toen een gendarme de kaart bracht, die Lodewijk verwittigde, dat hij den volgenden dag op het Raadhuis moest komen loten. Lodewijk las den inhoud met luider stemme voor en legde haar op tafel neder. Langen tijd sprak niemand een woord. De spijzen dampen uitlokkend, maar alle eetlust was verdwenen.

Van tijd tot tijd sloeg vader Achard met de vuist op tafel en zei: ‘Neen, dit kan niet: een moeder met twee jonge kinderen kunnen niet zonder steun achterblijven. Neen, dit kan niet.’

Zoo stonden de zaken, toen de pastoor bij de Achards binnentrad.

‘Ik zie, dat hier ook verslagenheid heerscht,’ zei hij. ‘Gij hebt de tijding dus ontvangen, vader Achard.’

Deze nam de muts af en zei:

‘Met eerbied gesproken, mijnheer pastoor, men bracht ons zooeven een biljet, waarop Lodewijk tot de loting wordt opgeroepen. Dit bracht ons van streek.’

‘Wat denkt gij daarvan, mijnheer pastoor,’ zei Margaretha met angst in haar stem.

‘Ik zal u antwoorden met de woorden des Zaligmakers: ‘Geef den keizer, wat des keizers is!’

‘Er was sprake van geld, toen Hij dit antwoord gaf, zei Margaretha heftig, maar hier geldt het bloed; behoort dat van mijn zoon den keizer?’

‘Vrienden,’ zei de Pastoor, de menschelijke lotswisselingen zijn in Gods-hand en Hij weet, waarheen Hij de menschen leiden wil.’

Dat kwam overeen met de denkbeelden van moeder Achard. Daarom haastte zij zich te zeggen: ‘Gij hebt gelijk, mijnheer Pastoor, laat ons ons lot in Zijn handen stellen en ons aan zijn H. wil onderwerpen.’

Het scheen, dat dit antwoord niet in den smaak viel van den ossenkoopman; hij schudde het hoofd en wenkte vader Achard, dat hij hem wilde spreken; zij gingen dus het huis uit, terwijl de Pastoor met Lodewijk en zijn moeder voortkeuvelde.

‘Hoor eens Achard,’ zei de koopman, ‘gij hebt weinig hoop uw zoon te behouden, men zal de gansche jongeling-schap oproepen en uw zoon is sterk gebouwd. Men zal hem u ontnemen.’

‘Helaas! ik begrijp het maar al te goed, meester Imbert, maar welke middelen kent gij, om hem thuis te houden?’

‘Hoeveel is uw eigendom waard, Achard?’

‘Hoogstens 10000 francs.’

‘Voor dit geld kunt gij misschien een plaatsvervanger vinden, maar dan zouden u slechts uw armen en die van uw gezin overblijven; gij zijt reeds bejaard en hebt twee jonge kinderen.’

Alsof hij in zich ‘zelve’ sprak, voegde hij er halffluid bij:

‘En dan nog zou men u hem kunnen ontnemen, hij is niet de zoon eener weduwe en duizenden bezwijken op het slagveld.’

‘Heb medelijden met ons, goede God,’ zei de arme vader zuchtend.

‘Er is nog een ander middel,’ hernam Imbert.

‘Een ander middel, zegt gij?’

Ja en dat zoo goed als zeker is. Uw zoon moet zich verbergen en de gebeurtenissen afwachten,’

De goede man schudde het hoofd en zei:

‘Neen, neen, dit middel niet, het zou ons ten ondergang brengen. De gendarmes zouden ons elk oogenblik op het dak vallen, dat zou een al te ongelukkig lot zijn.’

Imbert, die er toe gezonden scheen om de jongelieden tot deserteeren aan te sporen, stiet op de onverzettelijheid van den man, dien hij gemakkelijk meende te zullen bewegen wegens de zwakheid van zijn karakter. Hij zweeg, stond op en nam afscheid.

Op hetzelfde oogenblik verscheen de pastoor op den drempel, vergezeld door Margaretha en haar zoon. Het ontgaan gelaat van vader Achard trof hem. Na hem even te hebben beschouwd, wendde hij zich tot Margaretha, zeggend: ‘Houd uw man goed in 't oog; hij is weinig scherpzinnig, zooals gij weet.’

Des avonds begaf vader Achard zich naar de kazerne der gendarmes en vroeg den brigadier te spreken. Dit was een oude soldaat, die de veldtochten van het Keizer-rijk had medegemaakt. Napoleon was een God in zijn oog en de krijgstucht een lijn, waarvan hij nimmer afweek.

‘Wat moet gij?’ vroeg hij ruw.

‘Ik kom u mededeelen, dat ik mij zal dooden, als gij ons onzen oudsten zoon ontnemt.’

‘Is dit alles, wat gij mij te zeggen hebt?’ hernam de ruwe krijger. ‘Luister, ik ben de man niet, die u uw zoon kan doen behouden. Zijne keizerlijke majesteit alleen kan u deze gunst toestaan, maar ik betwijfel het, er zijn veel mannen noodig.’

Volgens zijn gewoonte liet vader Archard het hoofd hangen en ging schoorvoetend heen.

‘Zeg eens, Gaudras,’ riep de brigadier tot een gendarme, ‘zoudt gij gelooven, dat die oude gek mij kwam

mededeelen, dat hij zich het leven zou benemen, als zijn zoon in de loting viel?’

‘Hij zou wijzer handelen dit voor de loting te doen; dit zou zijn zoon misschien vrij stellen,’ schertste de ander.

Deze woorden had vader Achard opgevangen.

‘Dat is de derde maal, dat men mij dit zegt,’ zei hij. ‘Misschien wil de goede God mij dien raad geven,’ dacht hij in zijne onnoozelheid.

Thuis gekomen vond hij zijn gezin in nog droever stemming dan des morgens. Moeder herinnerde zich den raad van den pastoor en begon een nieuw ongeluk te duchten. Zij zocht haar man af te leiden en vroeg hem naar de vooruitzichten van den oogst.

‘Alles gaat goed,’ antwoordde hij, ‘en als die ongelukkige loting er niet ingevallen was, hadden wij reden den goeden God te bedanken.’

‘De loting is een vreeselijke beproeving voor ons, maar alles kan misschien nog boven verwachting terecht komen. Zet u aan tafel en eet uw soep.’

Hij gehoorzaamde als een kind, at zonder te weten wat, viel op de knieën om zijn avondgebed te verrichten en begaf zich als naar gewoon te ter ruste, zonder een woord te zeggen. De goede man overwoog een plan en peinsde op de middelen, om het uit te voeren.

Hoofdstuk III.

's Morgens zeer vroeg begaf de pastoor zich naar een zieke. Toen hij dezen heiligen plicht vervuld had, wendde hij zich van den grooten weg af om de familie Achard te bezoeken; de toestand van den huisvader boezemde hem ongerustheid in.

Bij het inslaan van een hollen weg bemerkte hij aan het eind van een akker den gezochte. Hij richtte zijn schreden naar hem. De goede priester werd door een smartelijk voorgevoel gekweld; hij verborg zich achter een struik en nam den man heimelijk waar. Zijn over-haaste gang, de onrust, die over zijn gelaat lag, bevestigden de vrees van den pastoor.

Aan de andere zijde van den struik, die hem aan 't gezicht onttrok, verhief zich een eik, omgeven door struikgewas. De goede man viel aan den voet van den eik op de knieën. Na zijn muts te hebben afgenomen, vouwde hij de handen en sloeg de oogen ten hemel.

‘Mijn God,’ zei hij, ‘vergeef mij de daad, die ik ga begaan. Abraham wilde zijn zoon zelfs opofferen om te gehoorzamen; ik wil mij opofferen om mijn arm gezin te redden, ik heb geen ander middel, o mijn God; neem mijn offer genadig aan, de beweegreden in aanmerking genomen, die mij er toe aanzet; stellig zou ik

de daad niet begaan, was er een ander middel om allen te redden.'

Een snik ontsnapte aan zijn borst en een stroom van tranen vloeide langs zijn wangen. Na werktuiglijk gebeden te hebben, stond hij op en sloeg den blik op den eik. Daarna ontrolde hij een koord, maakte er een lis in, wierp het eene eind om den tak en bond het andere aan den stam vast. Een rilling voer den pastoor door de leden, hij baande zich een weg door 't struikgewas en ijlde op vader Achard toe, roepende: 'Houd op, ongelukkige!'

De aangesprokene schrikte zoodanig, dat hij onbeweeglijk met terneder geslagen blikken bleef staan.

'Achard, Achard,' zei de pastoor, 'wat gingt gij doen? Geen enkele reden verontschuldigt een zelfmoord in Gods oog. Het leven behoort u niet toe, God alleen kan het u ontnemen.'

Vernietigd zonk de rampzalige aan den voet des booms neder.

De goede pastoor ging naast hem zitten na hem opgeheven en met den rug tegen den boomstam gezet te hebben.

'Antwoord mij, vader Achard, ben ik de pastoor van deze parochie niet? Behoort gij niet tot de kudde, mij door God vertrouwd? Heeft de Goddelijke Voorzienigheid mij niet ter rechter tijde hier heen geleid?'

De ongelukkige liet het hoofd hangen en antwoordde niets.

De eerbiedwaardige priester stond op, nam vader Achard bij de hand en zei hem:

'Sta op, mijn broeder, God zal u vergeven, want gij waart door onwetendheid verblind.'

'Mijnheer pastoor, zei Achard, 'zou God mij niet ver-

geven hebben mijn zoon en mijn gezin gered te hebben?’

‘Neen’ antwoordde hij met zachtheid, ‘de mensch mag niet beschikken over een goed, dat hij van Hem ontvangen heeft om er een goed gebruik van te maken.’

‘Gij zijt wijzer dan ik, mijnheer pastoor, ik geloof u maar meende goed te doen. Ik heb vogeltjes voor hun jongen zien sterven, ik dacht, dat een vader voor zijn kinderen moest sterven; ik vergiste mij, bid den goeden God mij te vergeven.’

‘Vriend,’ zei de pastoor, ‘wij zullen naar uw huis terugkeeren. Dat uw vrouw en kinderen onwetend blijven van de misdaad, die ge hebt willen begaan en die de Voorzienigheid niet heeft toegelaten. Schep moed, zij zal u nog beschermen, ja, zij zal u beschermen en de zaken ten uwen gunste schikken.’

Toen zij op de hoeve kwamen, vonden zij allen in grooten angst, want de man had haar heimelijk verlaten.

Zonder te vertellen, wat er gebeurd was, drukte de pastoor de vrouw des huizes nogmaals op het harte over haar man te waken en verwijderde zich.

Of andere personen het tooneel bij den eik hadden bijgewoond, weet men niet, maar den volgenden dag deed het gerucht van het gebeurde de ronde en veroorzaakte een groote ontroering in het land.

Margaretha vernam het van een buurvrouw en begreep de laatste vermaningen van den pastoor. Gewoon om in het huishouden te bevelen, riep zij haar man en leidde hem naar een priël in den boomgaard, waar niemand hen bespieden kon. Nooit had Margaretha's gelaat ernstiger gestaan: de man beefde als een blad. De pastoor had hem in naam van God zijn font in hare gansche uitgestrektheid doen inzien, maar had zacht en liefderijk

tot hem gesproken. Zijn vrouw zou op haar wijze spreken; de verwijtingen zouden als hagelsteen op zijn arm hoofd vallen, aldus vreesde hij. Hij vergiste zich echter. Margaretha ging recht voor hem staan en beschouwde hem eenigen tijd stilzwijgend, maar de arme man vermeed haar blikken en hield de oogen naar den grond gericht als een misdadiger.

‘Jérôme,’ zei zij, ‘het is dus waar, dat gij u van het leven hebt willen berooven en dat zonder de tusschenkomst van den pastoor uw lichaam thans levenloos aan den tak van een eik zou hangen. Het is dus waar, Jérôme, dat gij uw ziel voor eeuwig in het ongeluk gingt storten en uw gezin in schande zoudt dompelen?’

De lip van den sukkel hing bijna op zijn borst; hij gaf geen antwoord. Eén-oogenblik van stilzwijgen, daarna lichtte Margaretha zijn hoofd op; hij durfde haar aankijken. De oogen der flinke vrouw baadden in tranen. Hij kon het niet langer uitstaan, viel op de knieën en riep uit: ‘Vergeef mij, Margaretha, ik meende goed te handelen.’

‘Sta op, Jérôme, men werpt zich slechts voor God en zijn bedienaren op de knieën; sta op en laat ons even praten.’

Toen vertelde de man haar, dat hij drie malen had hooren zeggen, dat zijn zoon vrij van dienst zou zijn, als zijn vrouw weduwe was; hij had dus gemeend, goed te handelen, door zich voor zijn gezin op te offeren.

‘Jérôme, Jérôme,’ zei zij, terwijl zij haar man bij de hand vatte, ‘gij hebt meer vaderlijke teederheid, dan ik verwacht had, maar deze teederheid verblindde u; laat ons de geboden Gods niet overtreden. Er staat immers geschreven: “Gij zult niet doodslaan.” Dat wil

immers zeggen: “Noch aan u zelf, noch aan anderen zult gij de schennende hand slaan.” Uw leven behoort immers aan God?”

‘Ik weet het nu,’ zei de arme man, ‘maar ik dacht, goed te doen. Ach, Margaretha,’ voegde hij er bij, in vuur gerakend, ‘als ik dacht, dat na het vertrek van Lodewijk de handen niet toereikend zouden zijn voor het werk, dat gij geen knecht zoudt kunnen krijgen, daar alle jongelingen onder de wapens zijn, dat gij met mijn kinderen zoudt moeten laten verwaarloozen, wat wij met zooveel moeite verworven en bewerkt hebben, meende ik, dat zoo'n oud man, zoo'n leeglooper als ik, verplicht was, het gezin te redden. Wanneer ik aan dat alles dacht, vroeg ik mij af: Maar wie heeft op de kinderen toch meer recht dan vaders en moeders? Van wien ontvingen de mannen, die ze ons door de loting ontnemen, het recht ze op te eischen? Wanneer ik die vragen overwoog, voelde ik mijn bloed van toorn en verontwaardiging koken. Mij herinnerend, het wee en de jammer, waarin anderen gedompeld werden. viel ik in wanhoop, zeggende: ‘Zij hebben de macht. Welnu, ik zal sterven om onzen zoon te redden!’

Margaretha beschouwde haar man met bewondering; nooit had zij vermoed, dat onder deze eenvoudige schors zulk een warmkloppend vaderhart verborgen was. Zij wischte haar oogen af, en de blikken vol teederheid op haar man vestigend, zei zij: ‘Laat ons naar huis gaan, Jérôme, en ons op de Goddelijke Voorzienigheid verlaten.’

De volgende dag was een Zondag. Terwijl vader Achard zich kleeedde om naar de H. Mis te gaan, krabde hij zich achter het oor en zei: ‘Iedereen zal mij nakijken. Mijn God, wat schaam ik mij!’

De klokketonen, op den wind gedragen, schenen te zeggen: ‘Haast u, christenen, wij noodigen u tot het H. Offer uit. Het gezin begaf zich op weg: moeder als de meest vastberadene, voorop. Haar dochter Maria vergezelde haar, twee schreden achter haar volgden vader Achard en zijn beide zonen. De arme man trachtte zich achter zijn vrouw te verbergen en durfde de oogen niet opslaan. Groot was zijn verbazing, toen de een voor den ander na hem de hand kwamen drukken, naar den staat zijner gezondheid vragen, op een toon, waaruit de levendigste belangstelling sprak. Een steen viel van zijn hart. Margaretha was zeer verheugd, toen zij de achting zag, waarmede haar man bejegend werd. Bij het uitgaan der kerk, toen allen vurige dankgebeden ten Hemel hadden opgezonden, werden vader Achard en zijn zoon door een dichte vriendschaar omringd, maar niemand maakte een toespeling op den eik.

Lodewijk beminde zijn vader teeder wegens zijn goedheid voor zijn kinderen. Deze kinderlijke toegenegenheid nam een ander karakter aan; zij ging in zulk een eerbied over, dat de man er verbaasd over stond en natuurlijk zijn zoon nog teederder liefhad. Helaas, deze teederheid zou de smart nog vermeederen. De lotingsdag naderde met rassche schreden. Meer en meer bekommring las men op de gelaten der Achards. Men sprak elkander niet meer over de vrees, die men koesterde; het woord ‘loting’ sneed hun door het harte. Lodewijk alleen trachtte van tijd tot tijd de stemming wat op te vroolijken. Dan beschouwde de moeder hem met droefheid, en de goede man veinsde den neus te snuiten om een traan weg te wisschen, die over zijn wang biggelde.

Alle avonden na het gezamenlijk gebed bleef ieder

nog eenige oogenblikken geknield om een innerlijk gebed te doen. Hoe vurig en oprecht was dit gebed! Zij vroegen allen aan den Hemel hetzelfde: het behoud van Lodewijk.

De nieuwstijdingen werden menigvuldiger, in den vooravond van de loting verspreidde zich het gerucht, dat de verbondenen Parijs naderden. Men voegde er fluisterend bij, dat zij de vroegere koningen op den troon wilden herstellen.

Meer dan één deelnemer aan de groote Vendéesche worsteling leefde nog! De jongelieden hadden gedurende de winteravonden de verhalen van de heldenbedrijven hunner vaderen gehoord; de gemoederen werden opgewonden, en de regeering oordeelde het noodzakelijk brigades van gendarmes op te roepen om de loting ordelijk te doen geschieden. Want men had vernomen, dat heimelijke bijeenkomsten in de bosschen gehouden werden, in één woord, de opgewondenheid nam een dreigend karakter aan.

Het was Dinsdagavond de loting zou des Woensdags op 't gemeentehuis plaats hebben.

De familie Achard lag op de knieën te bidden, toen er verscheidene malen op de deur werd geklopt. Margaretha stond op en vroeg:

‘Wie zijt gij? Wat verlangt gij?’

‘Doe open,’ antwoordde een welbekende stem.

De grendel werd weggeschoven en een neef van moeder Achard trad binnen.

Men rakelde den haard op en allen schaarden zich om neef Laurens; op dit uur en des avonds, wel, dan zou hij groot nieuws brengen:

‘Luister,’ zei hij, ‘de lotelingen zijn morgen tegen 10 uur opgeroepen.’

‘Maar zij gaan niet, die uit het dorp en de omstreken begeven zich van nacht naar verschillende veilige plaatsen, waar de gendarmes hen niet zullen vinden. Lodewijk moet hier blijven en de gebeurtenissen afwachten; laat Hendrik naar de stad gaan en goed toekijken, wat er zal geschieden. Spoedig moet hij u daarvan op de hoogte brengen.’

‘Maar men zal ons de gendarmes op 't dak zenden,’ zei vader Achard, over alle leden bevend.

‘En wat zullen wij dan verder doen?’ vroeg Margaretha.

‘Wat de ouders der andere lotelingen zullen doen,’ antwoordde Laurens, ‘aan de gendarmes zeggen, dat uw zoon niet hier is.’

‘Zij zullen ons een soldaat achterlaten,’ zei Margaretha.’

‘Welnu, laat hem zijn intrek nemen, maar dan geeft gij hem niets.’

‘Hij zal het wel weten te nemen,’ zei Jérôme, meer en meer bevreemd.

‘Laat hem zijn gang gaan,’ zei Hendrik, ‘wij hebben vorken genoeg.’

‘Laat de vorken maar waar zij zijn,’ zei Laurens, ‘er zijn drie en veertig jongelieden ingeschreven, dus er zijn drie en veertig gendarmes nodig, waar zal men die van daan halen?’

Lodewijk had stilzwijgend toegeluisterd, hij stond op en zei:

‘Morgen ga ik naar de stad; als ik er niet heenga, zou men mij schuldig gelooven.’

‘Hij heeft gelijk,’ zei Margaretha, ‘men zal hem niet alleen laten loten.’

Vader Achard zuchtte luid.

‘Het zij zoo, zei Laurens, ‘ga naar de stad, dan zijt gij in hun macht en men zal u naar het corps zenden.’

‘Maar er zal geen loting gehouden worden, dus hebben zij geen recht mij te houden, merkte Lodewijk op.

‘Gij spreekt van recht,’ zei Laurens, de schouders ophalend. ‘Zij kennen slechts macht, dat zult gij zien.’

‘Dan zal ik het recht nemen, dat zij mij willen ontnemen en men zal mij geen achterblijver kunnen schelden.’

Allen schenen overtuigd, dat Lodewijk gelijk had. Laurens stond op en zei tot Lodewijk:

‘Ga naar het bosch, daar zult gij de anderen vinden. Uw besluit komt mij goed voor. Men moet tijd winnen, Als men onze wettige vorsten herstelt, hebben wij van de loting niets meer te duchten.’ Daarop ging hij heen.

Toen Margaretha haar man en hare twee jongste kinderen naar bed had gezonden, naderde zij Lodewijk en zei tot hem:

‘Laurens kan gelijk hebben; als men u zonder loting achterhoudt, wat zult gij dan doen?’

‘Dan zouden zij een onrechtvaardige daad begaan en ik zou protesteeren.’

‘Maar met uw protesten zullen zij den draak steken.’

‘Dan zal ik hun weten te ontsnappen en mij bij de anderen voegen.’

‘Maar, arme jongen, zij zullen op u passen als op dieven.’

Lodewijk dacht even na en zei daarna:

‘Dat denk ik niet, maar als dit gebeurt, dan wee hun?’

De wijze, waarop hij deze laatste woorden uitsprak, deed zijn moeder sidderen. Er ontstond een lang zwijgen. De moeder verbrak het, zeggende:

‘Als ik u goed begrepen heb, Lodewijk, zoudt gij zoo noodig bloed vergieten?’

‘Ik zou in mijn recht zijn, moeder, en zij zouden het schenden.. Wat zoudt gij in zulk een geval doen?’

‘Lodewijk,’ zei de moeder zich opwindend, ‘ik zou doen, wat gij zult doen; maar God zal u beschermen en bloed zal niet vloeien. Daar heb ik een voorgevoel van.’

Hoofdstuk IV.

De zon is opgegaan, het is de dag der loting. Lodewijk was vroeg op, maar vader Achard had zijne legerstede nog vroeger verlaten.

‘Kom hier, jongen.’ zei hij tot zijn zoon. ‘Kniel neder, ik zal u mijn vaderzegen geven.’ Lodewijk knielde neder: de goede vader legde zijn handen op zijn hoofd en zei: ‘Mijn God, gij schonkt mij dit kind; het behoort mij en men wil het mij ontnemen; God, gij die de rechtvaardigheid zelve zijt, kom tusschenbeide. Lodewijk, ik zegen u, gij zijt steeds gehoorzaam geweest, goed voor uw broertjes, goed voor iedereen. Dat God mij hoore en u beschermel!’

Dat was alles; de oude man begon te weenen en omhelsde zijn zoon. Arme vader!

De moeder hield zich flink; zij nam het hoofd van haar zoon tusschen haar handen, kustte hem op het voorhoofd en zei:

‘Ga, wees man; doe uw recht eerbiedigen!’

Dit geschiedde om acht uur des morgens; Lodewijk maakte zich gereed om naar het raadhuis te gaan; hij verborg onder zijn werkkieel een lang keukenmes en vertrok vergezeld van zijn jongen broeder; moeder deed haar huiswerk en vader ging in de schuur zijn tranen drogen.

Het stadje was kalm, maar deze stilte ging den storm vooraf.

De tamboer liep roffelend door eenige straten; drie of vier gebrekkige lotelingen richtten zich naar het gemeentehuis, dat was alles. Een tweede oproep had om negen uur plaats; men stak de hoofden aan de deuren bijeen, maar geen loteling verscheen.

De overheidspersonen keken somber. Om drie uur boden zich drie gebrekkigen aan, een gebochelde, een manke en een half lamme.

Lodewijk trad de zaal binnen, dat was een flink soldaat! Met toejuichingen werd hij ontvangen. Niemand volgde meer. De overheidspersonen waren verontwaardigd; zij staken de hoofden bijeen. Ten derden male doorkruist de tamboer de stad, doch zonder gevolg. De wet moet toch gehandhaafd worden. Men roept de namen der afwezigen op en een stem antwoordt: 'Geschikt tot den dienst!'

Er waren dertig soldaten noodig, men vindt er twee en veertig.

Lodewijk is de 43ste. Hij begeeft zich naar de tafel en zegt: 'Geen loting, geen soldaten, ik ga heen, ik heb mij aangemeld.'

'Hei, hei!' zegt de prefect, 'wij houden u hier, de anderen zullen naar het corps gezonden worden.'

'Heb ik dan geloot?' vroeg Lodewijk op vastberaden toon.

'Wat komt er dit op aan,' was het antwoord, 'gij zijt geschikt tot den dienst en wij houden u hier.'

'Is dit overeenkomstig de wet?' vroeg Lodewijk.'

Men wist hem hierop niet te antwoorden, maar een gendarm naderde hem en zei: 'Volg mij.'

Lodewijk beschouwde hem met een minachtenden blik en vroeg met welk recht.

De gendarme zweeg; de brigadier riep: 'Neem hem mee.'

‘Met welk recht? vroeg Lodewijk met nadruk; ‘er is geen loting geschied.’

‘De anderen zijn rechte soldaten,’ antwoordde de prefect.

‘Goed,’ zei Lodewijk, ‘maar wie maakt hen soldaat?’

‘Hun afwezigheid,’ antwoordde de aangesprokene.

‘Ik ben present,’ zei Lodewijk, hoe zal ik veroordeeld worden even als zij, nu er geen loting is geweest?’

De mannen staken de hoofden bijeen; men zei tot Lodewijk:

‘Ga heen en verschijn bij den eersten oproep.’

Lodewijk verliet het raadhuis en richtte zijn schreden naar het vaderhuis, waar men hem met angst verbeidde.

‘Zij lieten mij gaan; laat ons de zaken kalm afwachten, later zullen wij zien, wat ons te doen staat,’ zei hij.

Twee dagen verliepen zonder oproeping, het gezag had het elders te volhandig. Een groote gisting heerschte in het gansche land. Brigades doorkruisten de dorpen, doch ontmoetten geene achterblijvers, daar hun komst steeds van te voren door gediensstigen werd gemeld. Hadden zij een boot noodig, om een moeras over te steken, dan was er geen te vinden. In de Vendée ontmoetten zij hinderpaal op hinderpaal, maar geen verzet van de zijde der bewoners, die hen vaak op dwaalwegen zonden. Onmogelijk het aantal gendarmes te vermeerderen, de gisting vertoonde zich alom. Uitgeput door de vergeefsche marschen bij dag en nacht, verschrikt door de onheilspellende houding der bevolking, vestigden de gendarmes zich in de stad en stelden zich in staat van verdediging. De toestand werd steeds ernstiger, de boden kwamen niet meer aan, want de bevolking nam de koeriers gevangen.

Gedurende dezen tijd van spanning wijdde de familie Achard zich rustig aan hun veldarbeid. Margaretha's hoop herleefde; vader Achard verloor zijn zoon niet uit het gezicht. Nimmer ging hij uit, zonder vork op den schouder. Hendrik jaagde, vischte en verschaftte inlichtingen aan de achterblijvers, die hem op hun beurt op de hoogte brachten van de gebeurtenissen, die den staat van zaken in Frankrijk zouden veranderen. Overal in de Vendée sprak men van de terugkeer der Bourbons, terwijl hun naam nergens anders werd uitgesproken. Deze hoop vervulde de Vendeeërs met blijdschap, in de steden was de geest anders. De omwenteling of liever hare gevolgen had daar een verandering in de middelen van bestaan gebracht, de belangen waren niet dezelfde. Zeker zou er een burgeroorlog uitbreken tusschen de steden en de Vendéesche plattelandsbevolking, als de herstelling der Bourbons niet door een groote overmacht gesteund werd. Maar laat ons de gebeurtenissen niet vooruitloopen; de ontkenning was nabij.

De familie Achard zou het avondmaal gebruiken; Hendrik alleen was afwezig.

‘Zou hem een ongeluk overkomen zijn?’ zei Margaretha. ‘Hij keert nimmer zoo laat terug, welken kant ging hij uit?’

‘Naar het bosch, daarginds,’ zei Maria.

‘Hendrik is verzot op de jacht,’ zei vader Achard.

‘Ik ga hem opsporen,’ zei Lodewijk, ‘de jachthond zal zijn spoor wel vinden.’

‘Wacht even,’ zei vader, ‘ik zal u vergezellen.’

Op 't zelfde oogenblik hoorden zij een geweerschot.

‘Dat is Hendrik,’ zei Lodewijk.

Allen snelden naar buiten en ontdekten Hendrik, die verschrikt kwam toelopen.

‘Hij wordt nagezet,’ zei Lodewijk, terwijl hij den vork zijns vaders nam en op zijn broeder aansnelde.

De oude, zich ontwapend ziende, greep een zeis en volgde zijn zoon.

‘Gaat allen in huis,’ riep Hendrik, ‘een wild zwijn vervolgt mij; ik heb het mannetje gewond.’

Het woedende dier liep met bloedig schuim in den bek en vreeselijk knorrend op den jager aan, die met een sprong over de haag de deur bereikte. Het dier baande zich een weg door de doornenhaag en stiet op de gesloten deur, die bij een herhaalden aanval zeker bezwijken zou zijn. Door een raampje stak Lodewijk den vork in zijn zijde. Onder een vreeselijk geknor viel het monster levenloos ter aarde.

Het geweerschot had verscheidene achterblijvers doen toeschieten, daar zij meenden, dat er een vijandelijke ontmoeting plaats had tusschen de gendarmes en de bewoners der hoeve.

‘In de stad is een sterke troepenmacht aangekomen,’ zeiden zij, ‘wij begrijpen niet, dat de aangrenzende cantons van krijgsvolk ontbloot worden. Wat zou er aan de hand zijn? Wij vernamen, dat de verbondenen naar Parijs optrekken en men meent, dat zij dit zonder slag of stoot zullen innemen. Waarom zou men hier toch zooveel troepen zenden?’

Wat was er gebeurd? Het hoofd van den Staat had afstand gedaan van de regeering, maar de ambtenaren in de departementen weigerden te gelooven aan den val van hun afgod; zij boden, waar zij de kans schoon zagen een hardnekkigen tegenstand. De achterblijvers kwamen bij de hoeve der Achards bijeen. De vergadering duurde lang, sommigen werden naar de stad gezonden, anderen

naar de naburige streken om den toestand te verkennen. Tegen den middag kwam men den intocht der Verbondenen in Parijs melden en de herstelling der Bourbons. Deze tijding werd met een luidruchtig 'hoera' begroet; de achterblijvers spraken er over naar hunne haardsteden terug te keeren.

'Geen overijling,' zei Lodewijk; 'de nieuwstijdingen volgen op elkaar, en de een is met de andere in tegenspraak; ik ga naar de stad en zal daar de ware toedracht der zaken wel vernemen.'

Lodewijk las er de vreugd op ieder gelaat, maar zij uitte zich niet in woorden; de woeste gendarmes waren er nog in grooten getale. Toen hij langs de kazerne slenterde, stonden er een zestigtal met het wapen aan den voet.

'Jongeling,' riep de brigadier, die zich zoo onbeschoft tegen zijn vader had aangesteld, hem toe, 'kom hier!'

Lodewijk voelde een oogenblik de toorn bij hem opkomen, maar hij wist zich te beheerschen en antwoordde:

'Kom mij halverwege tegemoet en zeg mij, wat gij te zeggen hebt.'

De brigadier naderde hem en zei: 'Wij hebben vernomen, dat men ons van nacht zal aanvallen; onze zaak is verloren, maar wij zullen met het wapen in de hand sterven.'

'Waarom doet gij mij deze verklaring?' zei Lodewijk droogjes.

'Omdat men ons heeft medegedeeld, dat in het huis uws vaders een vergadering is gehouden. Toen ik u zag dacht ik aanstonds, dat gij niet zonder bedoelingen hierheen waart gekomen.'

'Gij hebt gelijk,' antwoordde de jonge Achard, 'en

ik wilde den staat van zaken leeren kennen, om een botsing te voorkomen, die waarschijnlijk bloedig zou zijn.'

Een luitenant was genaderd en had dit antwoord gehoord.

'Jongeling,' zei hij, 'uw voornemen is goed, en gij kunt het ten uitvoer brengen. Als wij niet worden aangevallen, zullen wij niet aanvallen, dit kunt gij berichten aan hen, die ons bedreigen.'

'Uw tegenwoordigheid en de gewapende macht, waarover gij beschikt, verontrusten het land, en ik vrees. dat de gisting zal toenemen, en het onmogelijk zal zijn den zaken een gustige wending te geven, als gij niet besluit terug te trekken.'

'Wij zijn militairen,' antwoordde de luitenant, 'en wij kunnen den post, die ons is toevertrouwd, niet verlaten zonder bevel onzer oversten.'

Juist kwam de maire aanloopen.

'Jongeling,' zei de luitenant, 'gij kunt, ik herhaal het, uw makkers verzekeren, dat wij ze niet zullen aanvallen; in zulk een klein deel des lands zal het lot van Frankrijk niet beslist worden. Het zou onmenselijk zijn, noodeloos het bloed onzer medeburgers te vergieten.'

'Het lot van Frankrijk is reeds beslist,' zei de maire, terwijl hij den luitenant een papier aanbod, 'De Bourbons zijn op den troon hersteld; ik heb mijn ambt neergelegd.'

Lodewijk wist genoeg; onzekerheid kon er niet meer bestaan; hij haastte zich naar de hoeve terug te keeren, waar zijn vrienden hem wachtten: men luisterde naar zijn verslagen, allen riepen:

'Leven onze vroegere Koningen! Wij kunnen naar onze gezinnen terugkeeren en er in vrede leven.'

'Jongens, jongens,' zei de huismoeder, 'ik wensch even goed als gij, dat de tijden van rampspoed voorbij

mogen zijn, maar weest voorzichtig, wat ik u bidden mag. Deze gendarmes kunnen u wel om den tuin leiden, om u een leelijke poets te bakken.'

'Ik geloof, dat gij u vergist, moeder,' zei Lodewijk; 'zij hebben nog gezond verstand genoeg om niets tegen ons te ondernemen. Staan wij thans niet onder de bescherming van een nieuw gouvernement? Zij zullen niet aanvallen, als wij ze met rust laten. Rustig zullen wij de bevelen der nieuwe overheidspersonen afwachten.'

Terwijl hij sprak, barstte vader Achard, die hem met de oogen verslonden had, in tranen uit en riep:

'Leven de goede God, de H. Maagd Maria en alle Heiligen van het Paradijs. Nu zal men onze kinderen niet meer meenemen.'

De jongelingen gingen heen en verspreidden overal de blijde tijding, dat de jongelingsschap niet ongerust meer behoefde te zijn en dat de gewapende macht slechts op bevelen wachtte om het land te ontruimen, zonder den bewoners overlast aan te doen.

Hoofdstuk V.

Sedert de gebeurtenissen, die wij verhaalden, had de familie Achard een vreedzaam bestaan geleid. Het huiselijk geluk, dat zij samen smaakten, deed hen in hun eenvoudigen kring tevreden zijn.

Vader Achard scheen verjongd, soms veroorloofde hij zich eenige schertsende woorden, hetgeen de familie zeer verbaasde. Allen kenden hun vader, als zeer spaarzaam met woorden. Moeder Achard scheen zich minder geneigd te gevoelen, haar gezag te doen gelden; de jonge Maria gehoorzaamde des te liever aan haar bevelen, nu deze in den vorm van welwillenden raad werden gegeven. Wat Hendrik aangaat, zijn vuur voor de jacht had hij behouden tot groot nadeel van het wild, dat in Vendée zeer talrijk was. Lodewijk, die ernstiger was dan de meeste knapen van zijn leeftijd, besteedde zijn vrije uren om te studeeren, waarnemingen en landbouwkundige proeven te doen. Steeds meer en meer voorliefde gevoelde hij voor zijn landwerk in Gods vrije natuur.

Welvaart heerschte in het gezin en de algemeene achting was zijn deel. Verscheidene huwelijksvoorstellen werden Lodewijk gedaan, maar hij sloeg ze alle af. De loting bestond nog en Lodewijk had zijn een-en-twintigste jaar nog niet bereikt. In dit land, geheel van verkeersmiddelen verstoken, duurde het zeer lang, eer de ge-

beurtenissen in het overige deel van Frankrijk de eenvoudige bevolking bereikten. Dagbladen las men er niet.

Lodewijk had zich eenige verhandelingen over land- en tuinbouw aangeschaft en werd meer en meer bedreven in zijn vak, hetgeen de opbrengst der hoeve aanmerkelijk verhoogde.

Op zekeren Zondag had vader Achard na de Vespers zijn akkers eens bezocht; het winterkoren en de overige granen beloofden een rijken oogst; hij wreef zich in de handen en zei vroolijk. 'De goede God bereidt ons een rijk jaar.' Met stralend gelaat overschreed hij den drempel zijner woning. Hij ontmoette daar, Imbert, den veehandelaar, die met Lodewijk sprak en zeer opgewonden was, terwijl Lodewijk opletterend, maar met ongerust en treurig gelaat, naar hem luisterde.

Imbert ging op vader Achard toe, die hem vroeg, hoe het met den handel ging en er zonder het antwoord af te wachten, bijvoegde: 'Wij zullen een goed jaar hebben, Imbert, 't staat er prachtig bij.'

'Een treurig jaar,' zei Imbert, hoofdschuddend. 'Een treurig jaar, Achard!'

'Waarom,' zei deze, 'staat het er overal niet zoo gunstig voor als hier?'

'Daarover spreek ik niet, vader. Ja, de oogst zal wel voorspoedig zijn, maar ik bedoel een anderen oogst, een oogst van jonge mannen, Napoleon is in Frankrijk geland.

Dat was Grieksch voor den eenvoudigen huisvader. Hij beschouwde Imbert met verbaasden blik, terwijl Lodewijk tot hem zei: 'Het geldt den man, die bijna geheel Frankrijk ontvolkt heeft en als een verwoestende orkaan geheel Europa teisterde.

'Gij weet, dat de Verbondenen hem verjaagd en onze

vroegere koningen op den troon hersteld hadden. Welnu, Imbert verhaalde mij zoo even, dat hij teruggekeerd is om de Bourbons te verjagen en dat alle jongelingen van achttien jaren zullen opgeroepen worden.' Deze laatste woorden begreep de brave man en tot groote verbazing van Imbert en zijn zoon, riep hij uit:

'Wij moeten vertrekken, Lodewijk; Hendrik moet ook mee. Ook ik zal mede optrekken, als 't noodig is. Laat ons dien geesel van Frankrijk terugdrijven! Margaretha haal mijn muts, mijn vork en mijn laarzen.'

Door het ongewone rumoer ontsteld, kwam Margaretha toeloopen, meenende, dat haar goede man zijn verstand verloren had, maar zoodra Lodewijk haar het groote nieuws had medegedeeld, ontstak de Vendéesche vrouw in heiliger vuur dan daar man.

'Ach,' riep zij, 'komt dat monster terug om opnieuw kinderen aan hun moeders te ontnemen, om zich opnieuw de kroon op het hoofd te plaatsen? Hij zal nog eenmaal zuigelingen opeischen, daarna de jonge meisjes, misschien zelfs onze grijzen van dagen. Te wapen; Lodewijk Hendrik te wapen, vader, gij hebt meer hart, dan ik ooit had gedacht. Kom omhels mij.'

Deze woorden uitte de vrouw met een geestdrift, die allen verbaasde.

'Moeder,' zei Lodewijk, 'zuigelingen zal hij niet opeischen. Aan de ouders zal hij de zorg laten ze te voeden en op te kweeken, tot den tijd waarop zij de wapens kunnen dragen, om op het slagveld gewond te worden. Maar Frankrijk zal het niet dulden.'

'Neen,' zei Imbert met vuur, 'en weldra zullen wij vernemen, dat hij gevangen genomen en doodgeschoten is. Maar wij moeten geen tijd verliezen, de getrouwe

Vendéers moeten zich tot den tegenstand voorbereiden. Ik ga de Vendée doorkruisen, Lodewijk is trouw en krachtig, laat hij zijn vrienden, zijn kennissen opwekken, laat hij allen te wapen roepen, onder den kreet: ‘Leven de Bourbons.’

In het vuur van het gesprek had men niet bemerkt, dat de oude man het vertrek verlaten had. Weldra zag men hem van kop tot teen uitgerust, terugkomen: zijn vork had hij tegen een zeis verwisseld. Onder zijn grooten hoed droeg hij een wollen muts, en een haneveer prijkte uitdagend op zijn hoofddeksel; Marie had dit sierraad er bijgevoegd.

Een glimlach plooide aller lippen.

‘Vriend Achard,’ zei Imbert, ‘het is nog geen tijd ten strijde te trekken, maar het is tijd, zich er toe voor te bereiden, als de dwingeland niet door ons getrouw leger vernietigd is; onze troepen trekken tegen hem op.’

Imbert had een voorspellenden geest, al kwam zijn voorzegging anders uit, dan hij zich had voorgesteld. Hij wist waarschijnlijk niet, dat de krijgstucht menschen in bezielde machines verandert, zonder onderzoek, zonder aarzeling aan de bevelen hunner opperhoofden gehoorzaamend. Ook begreep de eerlijke Vendeër niet, dat velen op hoop, dat de krijgskans zich niet tegen Napoleon zou keeren, tot hem zouden overloopen en hun plicht verzaken. Hij beschouwde den Corsicaan als voor altijd verloren. Dat hij zich bedroog, zou hij ondervinden.

Na een lang onderhoud, dat kalmer werd, nam Imbert afscheid van de familie Achard met de belofte de zekerste nieuwstijdingen aan hen te zullen mededeelen. Zijn laatste woorden hadden Achard zóó gerust gesteld, dat de goede man zijn gewone kleeding aantrok, de zeis opborg en

aan Marie de haneveer teruggaf, die zijn hoed versierde. Moeder dischte het eten op, en voor de eerste maal sprak men over over politieke en staatkundige verwickelingen. Met een gerust hart begaf men zich ter ruste; Napoleon's val was immers onvermijdelijk.

Lodewijk deelde de verwachtingen zijner verwanten niet geheel en al: hij herinnerde zich de gehechtheid der krijgslieden aan hun keizer en meende, dat het leger zich ten gunste van den Corsicaan zou verklaren. De nieuwe koning had de gunst van het leger nog niet kunnen verwerven, daartoe had hem de gelegenheid ontbroken. Met angstige bezorgdheid zag men naar tijdingen uit, niet alleen in het gezin van vader Achard, maar in het gansche land. Eenige dagen verspreidde zich als een loopend vuurtje het gerucht door de Vendée, dat Napoleon door de getrouwe strijders voor de Bourbons volkomen verslagen was en naar Parijs gevoerd om zijn vonnis te vernemen. De klokken luidden, vreugdevuren kleurden de lucht rood; men hield elkander staande om het heugelijk nieuws te bespreken, men drukte elkaar de hand, wenschte elkaar geluk.

Het laatste vreugdevuur brandde nog, toen een nieuwstijding de onrust in de gemoederen weder opwekte; de legerhoofden hadden hun plicht verzaakt en waren tot Napoleon overgelopen. De schrik was zoo groot, dat een dag alle arbeid stilstond, en men met spanning het nieuws verbeidde, dat deze ongelukstijding valsch was.

Vader Achard bracht den dag door zonder een woord te zeggen. Moeder sprak met Lodewijk; zij kwam op een goeden inval. Zij haalde een zakje met geld uit haar voorschoot, en gaf haar zoon een handvol zesfrancstukken, zeggende: 'Ga naar de stad, koop lood en kruit, zooveel

gij maar kunt. De wapensmid Gauvier heeft nog wel geweren, koop ze, doch laat ze hem uitstekend in orde brengen. Roep hen onder uw vrienden en kennissen op, die zich onderscheiden door hun wilskracht en hun toewijding aan onze koningen. Bepaal de bijeenkomst zoo spoedig mogelijk, want er zal veel te doen vallen.'

Terwijl Lodewijk haar bevelen uitvoerde, ging Margaretha haar man uit zijn verdooving wekken.

'Vooruit, Jérôme,' zei ze, 'het oogenblik van handelen is aangebroken. Ga met Hendrik naar den zolder, schep onze granen en groenten in zakken. Ik zal ons linnen inpakken; wat wij door harden arbeid en spaarzaamheid verworven hebben moet niet in handen der overweldigers vallen.'

Zij herinnerde zich de verhalen der oude Vendeërs en de strooptochten, verwoestingen en brandstichtingen van den grooten Vendéesch opstand, en twijfelde er niet aan, of dezelfde rampen zouden weder over de hoofden der bewoners komen, Diepe kuilen werden in de stallen gegraven, op het eerste alarm zou men alles er in verstoppen en met stroo, hooi en takkenbossen aan de blikken der indringers onttrekken. Moeder Achard scheen aan alles te denken. In dien tusschentijd verscheen Imbert weder op de hoeve,

'Onze zaak is verloren,' zei hij verslagen, 'geen weerstand is meer mogelijk, de overweldiger is Parijs binnengetrokken, alle regeeringslichamen hebben zich weder aan hem onderworpen; zij, die eenige dagen vroeger trouw zwoeren aan de Bourbons.'

Nieuwe lichtingen zouden noodzakelijk zijn, want de verbondenen zouden terugkomen; Europa kon niet rustig zijn, zoolang de man, die het zoolang beroerde, op den troon van Frankrijk zetelde.

‘Nieuwe lichten,’ zei vader Achard, wanhopig. ‘Ach, Imbert, alles is verloren!’ En hij verviel in zijn vorig gepeins.

Moeder Achard leunde met de ellebogen op de tafel, haar voorhoofd rustte in haar handen. De krachtige vrouw weende. Zij beweende den ondergang van de koninklijke familie, waarvoor hare verwanten waren gestorven en het lot, dat haar zoon bedreigde.

In weinig tijds was het Keizerrijk hersteld en de brigades gendarmen verwisselden met uitbundige blijdschap de witte cocardes voor de driekleurige en traden driester op dan onder het bezwiken bestuur.

Des Zondags na het terugkeeren uit de H. Mis, scheen de oude Achard vlagen van verstandsverbijstering te vertoonen, hij had de driekleurige vlag op den klokketoren zien wapperen. Margaretha was meer bekommerd dan gewoonlijk. Moest haar man van hare zijde worden weggenomen door krankzinnigheid en haar zoon door de loting ver van haar gevoerd worden?

Eenigszins van hun schrik bekomen, kwamen de Vendeeërs op verborgen plaatsen bijeen. Zonder te voorzien, dat de Verbondenen zouden terugkeeren om den eenigen man, dien zij hun vijand noemden, te verjagen van den troon hunner koningen, dachten de dappere landlieden geen enkel oogenblik aan onderwerping, hetzij uit haat tegen het Keizerrijk, hetzij uit vurigen geestdrift voor hunnen koning en de Bourbons. Zij peinsden opkracht-dadigen weerstand, maar het ontbrak hun aan aanvoerders. De schrik, die zich van de Koningsgezinden had meester gemaakt, deed velen nog aarzelen, die hun verzet zouden kunnen leiden. Een vrouw, de moeder van Lodewijk, de dochter van den Vendeeër Archau, die onder de kogels

der blauwen gevallen was, was de ziel van den opstand. In zulk een krachtige natuur moet de verslagenheid spoedig wijken en plaats maken voor mannenmoed.

‘Ga,’ zei zij tot haar oudsten zoon, ‘ga uw vrienden en kennissen opzoeken, allen, die Vendeeër in hun hart zijn, en zeg hun, dat de dochter van den aanvoerder Archau, de vrouw van vader Achard, hen den nacht van Vrijdag op Zaterdag in het dal des Combes wacht. Margaretha had een plan gevormd, dat zij met bewonderens-waardigen ijver trachtte te volvoeren. Dit plan zou geheel Vendée op de been gebracht hebben als de bloedige slag bij Waterloo het niet nutteloos had gemaakt. Deze Vendéesche beweging nam in het geheim grootere afmetingen aan, zonder dat men er in het overige deel van Frankrijk de aandacht aan schonk. De groote gebeurtenissen, die den val der Bourbons bewerkten en vergezelden, namen de aandacht al te zeer in beslag.

Hoofdstuk VI.

In den nacht, die voor de bijeenkomst bepaald was, bevonden de voornaamste bewoners der streek zich op de aangeduide plaats. Er zijn naturen, voorbestemd om te gebieden; Margaretha bewees het. De vergadering had plaats onder de beschutting van het dicht gebladerte; zonder aarzeling, zonder de minste vrees plaatste Margaretha zich in het midden van den kring en hield met heldere, vaste stem de volgende toespraak:

‘Vendeeërs, zijt gij uw wettige koningen vergeten of niet? Zijt gij laf genoeg om het hoofd te buigen onder het juk van een overweldiger, die u uw kinderen ontnemt? Ik antwoord voor u allen, neen Is er iemand, die mij durft tegenspreken? Gij zwijgt, dus gij stemt toe.

‘Ik weet niet, wat wij voor het overige van Frankrijk zijn, maar ik weet, dat onze vaders de Republiek in gevaar brachten. Bestuurt de Republiek Frankrijk? Neen, een enkel man, onverzadelijk van heerschezucht, die om haar te voldoen onze kinderen tot het laatste opeischt. Onze kinderen, die aan ons behooren, aan ons, die ze opvoeden. Uit moederlijke bezorgdheid voor de mijnen, ziet gij mij hier, alle Vendéesche moeders vertegenwoordigend. Wilt gij uw kinderen zonder slag of stoot aan den dwingeland overgeven als lafaards, of ze, als

mannen, verdedigen? Het oogenblik is gekomen, laat uw besluit hooren.’

‘Ik, Vendéesche moeder, verklaar hier ten aanhoore van u allen, dat ik ze niet afsta; kiest tusschen de gehoorzaamheid der slaven of het heilige en edele verzet der vrije mannen. Tot de vreesachtigen zal ik zeggen: ‘Gaaf sterven op een slagveld, duizenden anderen zijn er reeds omgekomen; tot de mannen van moed zal ik zeggen: ‘Verdedigt uw wettige koningen, verdedigt uw onafhankelijkheid, weest mannen, als uw vaders, opdat men niet van u zal kunnen zeggen: “Het zijn ontaarde zonen.”’ De aanvoerders ontbreken u. Wie was Stofflet? Een jachtopziener. Wie was Cathelineau? Een rijtuigmaker. Wie was George Cadoudal? De zoon van een molenaar. Werden zij geen groote generaals? Wij hebben geen behoefte aan geleerde aanvoerders. Vendeërs, wij zouden lafaards zijn, den naam van mannen onwaardig, indien wij onze zonen afstonden als slachtvee ter verdediging van den overweldiger.’

Hier werd Margaretha onderbroken door luide goedkeurende kreten en teekenen van bijval. Daarop ging zij verder:

‘Kan een volk onderworpen worden, kan de godsdienst met voeten worden getreden, als het zulks niet toelaat? Uit den grond mijns harten antwoord ik: Neen! Wat maakt de macht der overweldigers uit? Het leger. Waaruit bestaat het leger? Uit de kinderen des volks. Wie wendt ze tegen ons? De ijzeren macht der discipline. Welnu, laat ons ook zorgen voor een discipline, gegrond op de natuur en de rede, ter verdediging onzer rechten. Laat ons onze kinderen aan den dwingeland weigeren, laat ons de bloedige veldslagen en schermutselingen

vermijden, maar ons nimmer aan den wil des tyrans onderwerpen. In de Vendée kunnen wij gansche legers tarten. Dat onze kinderen, die door de overmacht gedwongen in de legers der overweldigers moeten dienen, bij hun vertrek zweren in onze gelederen over te loopen en met ons te strijden voor den godsdienst en onze wettige koningen. Laat ons de Vendée op de been brengen en het zal nog de groote en vreeselijke Vendée van het verleden zijn; daarom heb ik u verzocht, hier te komen.'

Onbeschrijfelijk was de geestdrift, door dit opwekkend woord veroorzaakt. Allen riepen: 'Margaretha Achard, zeg ons, hoe gij u die organisatie hebt voorgesteld.'

Na te hebben nagedacht, antwoordde zij:

'Het land is verdeeld in parochiën, in cantons: stelt een aanvoerder aan voor elke parochie, voor elk canton.'

'Maar,' riep een stem, 'als er een verrader onder ons is, zullen de gendarmes ons zonder slag of stoot overmeesteren.'

'Hebt gij geen geweer, geen pistool, geen dolk om de verraders te dooden,' antwoordde Margaretha met fiere houding. 'Kent gij er onder u en zoudt gij hen niet kennen, die gij in uw gelederen aanneemt? Dood aan de verraders, riep zij geestdriftig uit, schande aan de lafaards en glorie aan de echte Vendeërs. Kiest nu uwe aanvoerders, maar overweegt uw keuze.'

'Benoem gij ze, Margaretha,' riep men als één man.

'Neen,' antwoordde zij, 'een vrouw neemt de plaats van een man niet in. U komt het recht toe ze te benoemen.'

Na eenige beraadslagingen werden de aanvoerders der parochies en der cantons benoemd. Hoe jong Lodewijk ook was, met algemeene stemmen werd hij tot aanvoerder

van zijn canton aangesteld. Afgevaardigden werden naar de aangrenzende parochiën gezonden om ze tot den krijg te bewegen. Alle mannen, die in staat waren de wapens te dragen, gehoorzaamden aan den oproep en zouden zelfs voor kruit en lood zorgen. Voor het einde der volgende week waren allen gereed en men wachtte slechts op het sein tot een algemeenen opstand. Men had niet zonder grond, voor verraders gevreesd; twee dagen daarna, op een Donderdag, bij het vallen van den nacht omsingelden de gendarmes de hoeve der Achards, voerden de dappere Margaretha en haar oudsten zoon mede, den ouden Achard en zijn dochter lieten zij, als onschadelijk achter. Hun beide gevangenen voerden zij naar de kazerne, waar zij nauwkeurig werden bewaakt.

Hendrik, die zich buiten bevond, vernam de gevangenneming zijner moeder en die zijns broeders, toen hij thuis kwam en besloot ze te bevrijden. Na zijn vader die radeloos was, aan zijn zuster en de buren te hebben aanbevolen, doorliep hij gedurende den nacht zooveel bewoonde plaatsen, als hij kon en viel tegen den morgen in slaap in een klein houten tentje, zooals men er hier en daar in de velden aantreft, om tot schuilplaats te dienen bij ongunstig weder,

Zijn hond ging aan zijn voeten liggen en onder de hoede van dezen trouwen schildwacht met scherp gehoor, meende hij zich veilig. Hij kon zich gerust op het dier verlaten. Zijn nachtelijke tocht was aan de gendarmen medegedeeld en zij zaten hem op de hielen. Ontwaakt door het gesnuffel van het verstandige dier, sprong Hendrik op en luisterde; de dag brak reeds aan, maar een dikke mist belette het uitzicht. In de stilte hoorde hij gerucht op den akker, die zich langs een voetpad uitstreckte. Hij

verstond de woorden niet, maar een der stemmen deed hem met zekerheid vaststellen, dat de verraders hem de gendarmes op de hielen hadden gezonden. Al kon hij het gesprek niet volgen, duidelijk hoorde hij aan het accent, dat de spreker een der niet vertrouwbare Vendeërs was. Hij ging op den buik aan dien kant van het tentje liggen, waar hij het uitzicht op het voetpad had.

De woorden werden duidelijker verstaanbaar. ‘Hij kan den zoom van het moeras nog niet bereikt hebben,’ drong tot zijn oor door; ‘ik ga heen, gij kunt niet verdwalen.’

‘Ha,’ zei Lodewijk bij zich zelven: ‘ik had gelijk, de zoon van Gillis Alard verraad zijn broederen; hij was ook op de vergadering in het dal.’

Hij beduidde zijn hond, dat hij niet mocht blaffen (dit had hij hem op de jacht reeds geleerd). Van struik tot struik voortsluipend, wist hij het voetpad te bereiken en volgde het, voorafgegaan door zijn hond. Een half uur verliep, zonder dat de hond teekenen van onrust gaf. Eindelijk kwam hij op Hendrik aanschieten, terwijl hij met den staart kwispelde. Hendrik begreep zeer goed, wat dit beteekende. Onmiddellijk verborg hij zich in het struikgewas, nam zijn geweer in de hand en wachtte de komende dingen af, gereed tot verweer.

Een enkel persoon volgde met snellen pas het voetpad Spoedig bevond hij zich tegenover de plek, waar Hendrik zich verborgen had. Het was Gillis Alard.

Met één sprong stond Hendrik voor hem, met het geweer in den arm. ‘Sta, of gij zijt een man des doods, Gillis Alard.’

De moed is niet de deugd des verraders. Gillis begon over al zijn leden te beven. ‘Waar vandaan komt gij?’ vroeg Hendrik hem.

‘Ik kom de lieden waarschuwen, dat de gendarmes de omstreken doorsnuffelen,’

‘Leugenaar!’ beet Hendrik hem toe, ‘gij voerdet ze hierheen, om mij gevangen te doen nemen; een uur geleden hoorde ik u allen. Op de knieën, beveel uw ziel aan God, en heb berouw over uw euveldaad.’

‘Ach, Hendrik Achard, zoudt gij een weerloos man kunnen vermoorden? Deze misdaad zult gij niet begaan.’

‘Ellendige verrader, hebt gij mijn moeder en broeder niet doen gevangen nemen; verraadt gij uw landgenooten niet; wie leidde de gendarmen hierheen? Op de knieën, vraag vergiffenis aan God!’

Gillis Alard was sterk en lenig; met één sprong bevond hij zich in het struikgewas en trachtte zich in veiligheid te stellen. De hond begreep den blik zijns meesters en rende als een pijl uit den boog den vluchteling na. Spoedig had hij hem bereikt, en zijn woedend geblaf duidde een worsteling aan. Hendrik snelde toe, maar op hetzelfde oogenblik hoorde hij een kreet achter zich. Hij wendde zich om; de gendarmes waren op zijn hielen. De partij was te ongelijk. Geen oogenblik was te verliezen. Hendrik vluchtte in het struikgewas en liet den verrader aan zijn lot over. Twee geweerschoten knalden, doch deerden Hendrik niet, die spoedig in veiligheid was. Echter was hij bang, dat zijn hond zijn spoor zou volgen en dus den gendarmen tot gids zou dienen. De geweerschoten hadden hem echter zôo verschrokken, dat hij niet voor den dag kwam.

De gevangenneming van Margaretha en haar zoon Lodewijk bracht alle burens op de been. Zij kwamen bijeen en hoorden de geweerschoten. ‘Zij hebben den jongen Achard gedood,’ zeiden zij; ‘te wapen! Wij zullen hem wreken.’

Tegen acht uur 's morgens waren meer dan vijftig man bijeen; Hendrik had zich bij hen gevoegd, en de mededeeling van hetgeen de zoon van Alard hun bezorgd had, maakte hen woedend.

‘Wij zullen hem hangen,’ riepen zij; ‘die verrader heeft onzen aanvoerder en zijn moeder gevangen doen nemen.’ En aangezet door het verlangen naar wraak, trokken zij naar de stad.

De gendarmes waren op hun hoede, maar zulk een verwoeden en plotselingen aanval hadden zij niet verwacht. Eenige schoten werden gelost en ondanks hun kracht-dadigen tegenstand, 't waren allen oude krijgers van beproefden moed, werden de deuren opengeloopen; de Vendeërs stormden de kazerne binnen, doodden of wondden de verdedigers en gaven Lodewijk en zijn moeder de vrijheid terug, onder het aanheffen van vroolijk gejuich. Lodewijk nam toen het bevel weder op zich en herstelde de orde.

Gilles Alard, die zich in de kazerne bevond, toen zij werd aangevallen, vluchtte in den tuin, sprong over de haag en nam de wijk in het veld. De schrik gaf hem vleugelen; weinige uren later bereikte hij het naburige dorp. Behalve een brigade gendarmes lag daar een halve compagnie linie-soldaten en 25 à 30 ruiters. Op het bericht van den verrader renden de ruiters naar de stad, terwijl het overige van de gewapende macht de inwoners belette barricaden tot hun verdediging op te werpen. De tegenwoordigheid van geest van Margaretha redde de Vendeërs van een bloedige nederlaag. Terwijl Lodewijk de orde herstelde, had zij op de wegen, die naar twee naburige dorpen leidden, verkenners gezonden.

Een hunner onderscheidde van den top eens heuvels de ruiters, die op de stad aansnelden; zij moesten een

grooten omweg maken, om het moeras te vermijden; hij had dus al den tijd om naar de stad terug te keeren en de zijnen te waarschuwen. Lodewijk beval onmiddellijk terug te trekken naar plaatsen, die voor de ruiters ontoegankelijk waren; wapens, krijgsvoorraad en goederen van allerlei aard werden uit de kazerne medegevoerd. Een kwartuur na hun aftocht vlogen de ruiters met de sabel in de hand de stad binnen. In de kazerne vonden zij slechts twee dooden en vele gewonden.

‘Waar zijn de roovers?’ vroegen zij aan de eerste bewoners, die zich vertoonden.

Deze antwoordden, dat het hun onbekend was; de aanval was onverwacht geweest en de vlucht overijld. Een kind wees hun de richting, die de Vendeërs waren ingeslagen en de ruiters renden in de aangeduide richting voort. De aanvoerder had aanstonds begrepen, dat de inwoners geen deel hadden genomen aan het gebeurde; bovendien zou het voetvolk, dat in aantocht was, zich spoedig van de stad meester maken.

Maar de streek was door de moerassen en bosschen zoo lastig voor ruiters, dat zij spoedig het onmogelijke eener vervolging inzagen. Toen zij den teugel wendden, trokken eenige soldaten de stad binnen, waarop de inwoners met angstig kloppend hart zich in hun woningen opsloten.

Wat zou er nu gebeuren? De maire, door het keizerlijk bewind aangesteld, begaf zich naar de officieren en legde hun den staat van zaken bloot.

‘Wij zullen den geest van verzet smoren, mijnheer de Maire,’ zeiden de officieren, ‘maar wees op uw hoede en zorg, dat wij goed ingelicht worden.’

‘Ik twijfel er niet aan,’ antwoordde de Magistraat, ‘of

de opstand zal spoedig verlopen, nu de krijgskans zich weder ten gunste van zijne Keizerlijke Majesteit keert'

Men deed overal onder de tonen der muziek de overwinning van Napoleon bekend maken, zelfs op de dorpen werd zij door de troepen rondgebazuind en de maire verkreeg met moeite de volmacht een volledige amnestie te schenken behalve aan de hoofden der opstandelingen.

Deze amnestie kwam ook Lodewijk ter oore; zijn eerste gedachte was zijn manschappen weg te zenden en zich op veilige plaatsen te verbergen; hij meende alzoo het vergieten van bloed te voorkomen en de rust te doen wederkeeren, nu hij daartoe door overmacht gedwongen was. Maar dit was niet naar den zin van moeder Margaretha; zij bracht hem onder het oog, dat men weinig kon vertrouwen op beloften, onder zulke omstandigheden gedaan.

'Mijn zoon,' voegde zij er bij, 'gij hebt de wapens in de hand, leg ze niet neder. Gij zijt sterk, maak u niet zwak. Het land is met ons, laat ons toonen, dat wij aan onzen geboortegrond gehecht zijn. In onzen toestand moeten wij onderhandelen en ons heil niet zoeken in een schandelijke amnestie. Hier,' zei ze, terwijl zij de hand op haar hart legde, 'zetelt een onbeperkt vertrouwen op God, onze zaak is rechtvaardig. Hij zal ons beschermen. Ja, Lodewijk, Hij zal ons beschermen. Van nacht zag ik in mijn droom den overweldiger, hij was van het paard gevallen in een bloederig slijk. Hecht geen geloof aan de tijdingen, die zijn aanhangers verspreiden, maar geloof aan de waarschuwingen des Hemels.'

Deze vurige taal behaagde den eenvoudigen lieden, die getrouw waren aan de overleveringen hunner vaders. Zij geraakten in geestdrift. Wel verre van er zelfs één

oogenblik aan te denken uit elkander te gaan, zwoeren de Vendeërs liever te sterven dan de wapens neer te leggen en zich te onderwerpen.

Op aanraden van Margaretha, verspreidde men overal de tijding, dat de geruchten omtrent de zegepralen van Napoleon valsch waren, dat hij integendeel in een bloedigen en beslissenden slag geheel verslagen was.

De droom van Margaretha had plaats gehad zes dagen voor de nederlaag bij Waterloo, en de tijding, die zij deed verspreiden, was in zooverre valsch, dat zij te vroeg kwam.

Hoofdstuk VII.

Sedert de aankomst der troepen in de stad, deden de officieren, zich sterk gevoelend, vele tochten naar het platte land, maar de opstandelingen werden telkens tijdig gewaarschuwd en de soldaten slecht ingelicht. Daaruit volgde, dat er geen botsingen plaats hadden. De verrader Gilles Alard was zoo onvoorzichtig geweest naar zijn vader terug te keeren, wiens klanten zeer verminderd waren, sedert zijn laagheid algemeen bekend was geworden.

Wat had hij te vreezen? Het gezag en vooral de soldaten beschermden hem. Wel is waar wendde men zich van hem af, als men hem ontmoette, maar hij zette zich over deze verachting heen en sleet zijn dagen in de kazerne, waar hij allen haat inboezemde tegen Lodewijk Achard. Meer dan eenmaal was vader Achard op zijn aanstoken lastig gevallen en hij zou hem gaarne hebben doen gevangen nemen, als de officieren niet overtuigd waren, dat de man niet ten volle toerekenbaar was.

De Vendeeërs vernamen de boosheid van den verrader en besloten zich van hem te ontdoen. Als de duisternis het aardrijk bedekte, keerde Alard menigmalen naar het huis zijns vaders terug, na den avond met de krijgslieden in losbandigheid te hebben doorgebracht. Dan werd er herhaaldelijk gedronken op de zegepraal van Napoleon.

Men herinnert zich, dat de bende van Lodewijk, na zich van de kazerne te hebben meester gemaakt, teruggetrokken was met medeneming van de wapens en den krijgsvoorraad der brigade. Drie Vendeeërs kleedden zich in de uitrusting der gendarmes en slopen heimelijk de stad binnen. Een huisje stond aan het einde der straat, waardoor Alard zich naar het ouderlijk huis placht te begeven. In dat huis legden zij zich in hinderlaag. Tegen tien of elf uur 's avonds hoorden zij de stemmen van twee mannen, die min of meer beschonken schenen. Na zich verzekerd te hebben, dat het Alard was, die arm in arm met een onderofficier kwam aanstropelen, gingen zij de straat op.

Het was een prachtige avond; de maan scheen helder. Het gezicht der drie gendarmes verontrustte onze dronkaards volstrekt niet.

‘Kom hier binnen,’ zei een der valsche gendarmes, ‘daar zult gij belangrijk nieuws vernemen en zij duwden hen in huis, waarop zij de deur sloten. In een oogenblik lagen zij gekneveld op den grond. Daarna voerden zij den verrader in den tuin en wierpen hem als een zak over de haag, waar twee krachtige armen hem opvingen.

In huis teruggekomen, deden zij den onderofficier hetzelfde lot wedervaren en namen hem daarna mede naar hun woonplaats.

Deze ontmoeting ontnuchterde onze gevangenen; zij begrepen spoedig in wiens handen zij gevallen waren. Hendrik Achard was het hoofd van de mannen, die hen wegvoerden.

‘Dit maal ben ik verloren,’ dacht de verrader, ‘de jonge Achard, van wien ik niets te hopen heb, speelt mij die poets.’

Zij trokken het dorp binnen.

‘Neem den bal uit hun mond, zei Hendrik, ontbind hun beenen, waarschijnlijk zullen zij liever loopen dan gedragen te worden.’

Zoodra Alard van den prop in den mond bevrijd was, slaakte hij een diepe zucht; vervolgens richtte hij zich tot de mannen, die hem omgaven en vroeg hun op nederigen en smeekenden toon, wat zij met hem voor hadden. Hendrik antwoordde hem:

‘Wat wij met u zullen doen, ellendige verrader? Wij zullen u voor de rechters brengen, die over uw lot zullen beslissen.’

Gillis begon te jammeren.

‘Kom, kom,’ zei de onderofficier, ‘geen gejammer. De slag is voor ons verloren. Zij hebben er eer van.’

‘Ach, Raymond,’ zei Alard, ‘kunt gij aldus spreken? Weet gij, waar men ons heen voert?’

‘Ik weet, dat een soldaat overal op verdacht moet zijn; als hij een dag eer sterft, is dit één levensdag minder. Men moet de zaken nemen, zooals zij zijn, kameraad. Een dapper soldaat is voor geen klein geruchtje vervaard.’

‘Stilte,’ zei Hendrik, ‘wij zijn hier niet alleen.’

Nauwelijks had Alard deze woorden gesproken, of hij begon uit alle macht te roepen: ‘Hulp! Hulp!’

Een derde maal kon hij dien kreet niet herhalen: de prop werd hem weder in den mond geduwd en twee stevige armen duwden hem voorwaarts. Ook den onderofficier wilde men den prop in den mond steken, doch deze zei: ‘Laat dit maar, kameraden, ik schaam mij over de lafheid van dezen snaak. Als ik u ontsnap, beloof ik u mijn makkers zijn kinderachtigheid te vertellen.’

De mannen, die naderden, maakten deel uit van de

bende van Lodewijk Achard, hij had ze gezonden om zijn broeder te beschermen, als zijn poging mislukte.

Het was nog nacht, toen zij een bewoonde plaats bereikten, die door moerassen en struikgewas beschermd was en waar de Vendeërs zich schuil hielden. De beide gevangenen werden met de handen op den rug gebonden, in een schuur opgesloten en goed bewaakt. Gillis begon opnieuw te jammeren, want men had hem van den hinderlijken prop bevrijd. Toen had er een voorval plaats, dat onder andere omstandigheden de lachlust zou hebben opgewekt. De onderofficier, ond-strijder voor het Keizerrijk, beproefde den verrader moed in te storten.

‘Gij ziet wel, dat uw gejammer niets aan het geval zal veranderen; is het dan niet beter als een man te sterven? Waarlijk, kameraad, ik schaam mij over u.’

Alard ging voort met snikken.

‘Bij mijn knevel, lafaard, als ik mijn handen tot mijn dienst had, zou ik u tuchtigen. Geloofdet gij dan, dat zij, die gij bespieddet, om uw beurs met Napoleons te vullen, u zouden vergeven, als zij uw verraad ontdekten? Weet gij dan niet, dat in den oorlog de spionnen steeds worden doodgeschoten, als men hun de eer aandoet, hen niet aan de galg te doen bengelen. Daar gij u vrijwillig in gevaar begeven hebt, moet gij uw lot als een man dragen, verstaat gij?’ Alard verdubbelde zijn geklaag.

‘Gij verveelt mij,’ zei de onderofficier, terwijl hij hem een schop gaf. Toen hij zag, dat niets baatte, begon hij de Marseillaise te fluiten.

‘Die onderofficier is een dappere knaap,’ zei Hendrik, die hen beluisterd had. ‘Het is jammer, dat hij niet tot de onzen behoort. Gij hebt dien ellendigen verrader gehoord, nietwaar? Als hij voor de rechters zal ver-

schijnen, zal hij trachten door zijn gejammer hen te verteederen, die hij ter wille van eenige goudstukken in het verderf wilde storten,’

Korten tijd daarna bracht men hem in een naburig huis; een kring van mannen, met geitevellen bedekt en met geweren gewapend, stonden om een tafel, waaraan Lodewijk en zijn moeder zaten. In het midden van den kring plaatste men de beide gevangenen. Alard, zoo bleek als een doode, klaagde niet meer; hij scheen niets te begrijpen van hetgeen er om hem heen geschiedde,

‘Snijd de koorden door,’ zei Lodewijk; ‘zij moeten vrij voor ons verschijnen.’

Daarop stond Margaretha op; haar gelaat was ernstig en er lag een uitdrukking op, die ontzag afdwong.

‘Zoon van Alard, waart gij niet een der eersten om u naar onze vergadering te begeven; waart gij niet een der eersten om ons tot den opstand aan te sporen; steltet gij niet de medewerking uws vaders voor, om ons van wapenen en krijgsvoorraad te voorzien?’

Giles boog het hoofd en antwoordde slechts door een snik.

Margaretha raadpleegde met de oogen haar getrouwen en hernam: ‘Antwoordt, gij, die op die vergadering waart, heb ik de waarheid gezegd?’

‘Niets dan de waarheid!’ antwoordden allen.

‘Alard,’ vroeg Margaretha, ‘hebt gij uw broeders, de vrienden uwer jeugd, niet verraden? Heeft men mij en mijn zoon op uw aanwijzingen niet weggevoerd? Hebt gij de gendarmes niet hierheen geleid, om mijn zoon Hendrik gevangen te nemen? Zijt gij niet de oorzaak van den betreuenswaardigen staat, waarin mijn man zich bevindt? Hier werd Margaretha's stem bevend en bewogen.

‘Antwoord, Alard, is dit de waarheid niet?’

In plaats van te antwoorden, wierp hij zich voor de tafel op de knieën en vouwde de handen, om genade smeekend.

Toen hoorde men een onverwachte beschuldiging; de onderofficier riep op minachtenden toon uit: ‘Geen genade voor een lafaard! Ja, dit alles is waar.’ Een oogenblik heerschte er een diepe stilte, en Alard zonk bewusteloos ineen.

‘Vendeërs,’ zei Margaretha, zich met waardigheid van haar zetel verheffend, ‘ik kan niet beschuldigen en vonnissen. Ik ga heen, komt, kinderen!’

Alleen gebleven, sloten de Vendéërs den kring weder, zonder zich bezig te houden met den lafaard aan hun voeten. De een na den ander strekte de hand naar den verrader uit en zei: ‘Hij verdient den dood. Aan de galg met hem!’

‘Bij mijn knevel,’ zei de onder-officier, ‘een kogel is hij niet waard. Maar, laat ons tot mijn zaak overgaan; als soldaat gehoorzaamde ik aan de bevelen mijner aanvoerders. Men beveelt mij uw land binnen te trekken en ik ga; mijn oversten zenden mij, om tegen u te strijden en ik gehoorzaam. Ik heb geen wil, ik ben een onbezielde machine, in beweging gebracht door de krijgstucht. Wat hebt gij mij te verwijten; kunt gij mij beschuldigen als soldaat gehandeld te hebben?’

De omstanders keken elkaar aan. Een hunner zei:

‘Laat moeder Achard en haar zoon binnenkomen.’

In hun tegenwoordigheid herhaalde de onder-officier, wat hij tot zijn verdediging had aangevoerd. Margaretha dacht even na en zei toen:

‘Deze man moet slechts gevangen gehouden worden; het wee, waaronder ons land zucht, de ontvoering zijner

kinderen, de rampen die Frankrijk treffen, kunnen slechts geweten worden aan zijn aanvoerders.'

'Als ik ooit voor een militaire rechtbank gedaagd word, zou ik u tot verdedigster willen hebben,' zei de krijgsman. 'Gij zijt wijs als koning Salomon.'

Alard had zijn bewustzijn teruggekregen. Toen hij de kalme houding van zijn medegevangene zag en de welwillende gelaatsuitdrukking der rechters, meende hij, dat het vonnis gunstig was geweest en riep uit: 'Dank, mijn vrienden, mijn verraad spijt mij zeer.'

'Denk aan het heil uwer ziel,' zei Margaretha op plechtigen toon.

Daarna gelastte zij een der omstanders een priester te halen.

Toen wierp Alard zich voor Margaretha op de knieën, hij begreep, dat hij verloren was.

'Genade, genade,' riep hij met gevouwen handen, 'genade, Moeder Achard.'

Zij wendde zich af en ging heen.

De ongelukkige veroordeelde stiet hartverscheurende kreten uit. Men stopte hem den prop weder in den mond en na hem te hebben gebonden, liet men hem aan zijn lot over. Eén enkel gewapend man bleef in het vertrek en de onder-officier werd weder in de schuur gebracht en zorgvuldig bewaakt.

'Makker,' zei hij tot zijn bewaker, 'velen zag ik reeds sterven, maar nimmer zag ik iemand den dood met zulk een angst tegemoet zien.'

De priester kwam; hij wist niet voor wien men de uitoefening van zijn H. ambt verlangde; op het gezicht van Alard bleef hij versteend staan.

'Vrienden,' zei hij tot de Vendéërs, 'wilt gij een

schepsel van den goeden God aldus ter dood brengen, een man in de kracht zijns levens.'

Margaretha nam het woord en zei op eerbiedigen toon: 'Mijnheer Pastoor, hoor zijn biecht, gij weet toch, dat de gerechtigheid haar loop moet hebben. Laten wij ons verwijderen, vrienden.'

Alleen gebleven met den veroordeelde, nam de Priester den prop uit den mond en hielp Alard bij het knielen.

Hij was bijna half dood. De biecht duurde lang. Eindelijk trad de priester met bleek gelaat het aangrenzende vertrek binnen, waar zich Margaretha met hare zonen en verscheidene Vendeeërs bevonden.

'In naam des Hemels,' zei hij, 'ontneem dien man het leven niet. Laat de wraak aan God over. Niemand heeft het recht hem het leven te benemen. Gun hem den tijd om zijn misdaad te beweenen en uit te boeten.'

In den mond van een gezant van God schenen de eenvoudige woorden van den priester een bevel voor de geloovige Vendeeërs. Toch zagen zij elkander eenige oogenblikken zwijgend aan.

Margaretha verbrak het eerst het stilzwijgen.

'Mijnheer pastoor,' zei zij, 'ik zal uw raad volgen, maar ik ben de eenige niet, die kan vergeven.'

'Wij zullen ook uw bevelen volgen, mijnheer pastoor,' zeiden de overigen. 'Maar wat zullen wij met dien verrader doen. Hij zal zich willen wreken.'

'Luistert naar mij, vrienden,' antwoordde hij hun; 'als de tijdingen, die ik heden morgen ontving, bevestigd worden, zult gij de gewapende macht niet meer te duchten hebben; de overweldiger is op de vlucht, na een bloedigen slag verloren te hebben. De Bourbons worden te Parijs verwacht.'

De juichkreet, die deze tijding deed opstijgen, deed de Vendeeërs, die het huis bewaakten, komen toesnellen.

Toen weergalmde de kreet: 'Leven onze wettige Koningen!'

De onderofficier, die niet bewaakt werd op dit oogenblik, liep op het huis aan. Zoo gauw hij de oorzaak dezer uitbundige vreugde vernam, greep hij een geweer, dat tegen den muur stond en voor dat men het beletten kon, schoot hij zich dood, na nog éénmaal luid geroepen te hebben: 'Leve de Keizer.' De schrik was algemeen.

'Een man, die zulke soldaten aanvoerde,' zei de pastoor, 'kan slechts door den wil van God verslagen zijn. Laat ons bidden voor het heil zijner ziel, laat ons God bidden, dat hij deze dwaze daad van toewijding aan zijn keizer vergeve.'

Allen vielen op de knieën en beantwoordden met bevende stem de gebeden van den priester, wien de tranen in de oogen stonden.

Toen men het vertrek binnentrad, waarin Alard opgesloten was, vond men een lijk. De vrees voor den dood had hem doen sterven.

De tijdingen, door den pastoor ontvangen, werden bevestigd; denzelfden dag ontruimden de troepen het land, stilzwijgend, maar nog met de blikken de bevolking dreigend.

Groote vreugden, evenals vreeselijke smarten hebben soms een wonderlijke uitwerking op de verstandelijke vermogens. Toen vader Achard zijn vrouw en zijn zonen zag terugkomen, barstte hij in tranen uit; toen hij het groote nieuws vernam, wierp hij zijn muts omhoog, begon hij te dansen en te springen, uitroepende: 'Leve onze goede koningen!' Daarop viel hij uitgeput neder.

Op zijn bed nedergelegd, viel hij in een diepen slaap, die tot den volgenden morgen duurde. Toen hij ontwaakte, zei hij: ‘Margaretha, het schijnt mij toe, alsof mijn hoofd bevrijd is van den last, die het drukte. Leven de Bourbons! Margaretha, waar zijn de kinderen? Is de soep reeds gereed? Ik heb honger als een knaap van achttien jaren.’

Na dien tijd was geen spoor van verstandsverbijstering meer bij hem te bespeuren. Zijn gezondheid kwijnde echter, en een jaar later was Margaretha weduwe.

Zoo stierf de arme sukkel, die zijn zoon van de loting had willen redden door vrijwillig zijn leven te offeren, en redde hem daardoor toch, want de loting was nog niet afgeschaft, en Lodewijk had bijna zijn een en twintigste jaar bereikt.

EINDE.

De boer, de weldoener van zijn land.

De boer, de weldoener van zijn land.

Mijnheer de Solis had reeds vroeg een afkeer van het stadsleven gekregen en daarom een kleine villa gekocht, waarin hij zich voorstelde vreedzame dagen te slijten, zijn tijd verdeelend tusschen de studie en het beoefenen der weldadigheid. Zijn karakter, van nature tot het zwaarmoedige overhellend, deed hem veel genoeg scheppen in wandelingen in Gods vrije natuur. De omgeving van zijn woning had hij reeds doorlopen. Zijn schreden voerden hem eens naar een klein dal, welks vriendelijke aanblik hem in bewondering bracht. Omgeven door hoge heuvels, welker hellingen dicht begroeid waren met wijngaarden en tuinen, scheen het de zetel van een rein, landelijk geluk. Het dal was bezaaid met nieuwe stroohutten, elk omgeven door een vriendelijk bloementuintje, een boomgaard en vruchtbare akkers. De eigendommen waren enkel gescheiden door eenvoudige hagen van braambeziën, waaruit het onderling vertrouwen der bewoners sprak. Het deed mijnheer de Solis goed, te zien, dat dit liefelijk plekje niet aan één enkel man behoorde, maar dat verscheidene gezinnen er rust en vrede genoten.

De gedachten, waarmede hij zich bezighield, hadden hem niet doen opmerken, dat de hemel een dreigend aanzien aannam. Een onweersbui barstte los en verplichtte

hem een schuilplaats te zoeken. Hij klopte aan de deur van de eerste de beste hoeve aan. Een zeer bejaarde vrouw met eerbiedwaardig uiterlijk opende haar. Zij ontving hem hartelijk en gul.

‘Het verheugt mij, dat onze hut het dichtstbij was, hoewel ik er geen oogenblik aan twijfel, of onze kinderen zouden u even hartelijk ontvangen hebben,’ zei zij. ‘Maar gij zijt geheel buiten adem en nat. Ga zitten, ik zal den haard eens oprakelen, opdat gij uw kleederen kunt drogen.’

Terwijl zij een takkenbos aanstak, beschouwde mijnheer de Solis het inwendige der hut met aandacht. Er heerschte zulk een orde en netheid in de woning, dat de vermogende man zich aanstonds op zijn gemak gevoelde. Hij maakte zich gereed de vrouw over haar levenswijze te ondervragen, toen hij een stem uit de aangrenzende kamer hoorde, die de vrouw de zorg voor den vreemdeling op het hart drukte.

‘Ja, ja, vader,’ zei zij, ‘laat dit maar aan mij over.’

‘Is dat uw man, die zoo bezorgd voor mij is?’ zei mijnheer de Solis.

‘Ja, mijnheer, hij bevindt zich in gindsch vertrek.’

‘Mag ik hem even een bezoek brengen?’

‘Gaarne, mijnheer, het zal u misschien niet spijten kennis gemaakt te hebben. Ga binnen!’

Bij het binnentreden bemerkte mijnheer de Solis een grijsaard, die te bed lag. Zijn lange sneeuw witte haren vielen in lange lokken op de schouders. Zijn gelaat was de spiegel van een reine ziel. Een goedaardige glimlach krulde zijn lippen en een sprankeltje levenslust tintelde nog in zijn oogen. Aangetrokken door zulk een eerbiedwaardig gelaat, naderde de bezoeker hem.

M. de Solis.

Wat scheelt u goede grijsaard? Zijt gij ziek?’

De grijsaard.

Neen, mijnheer, Goddank, ben ik niet ziek, maar wanneer iemand 80 jaren over zijn hoofd zag gaan, kan men niet zeggen, dat men 't goed maakt, zelfs als men gezond is. Toch is het nog niet lang geleden, dat ik den arbeid vaarwel zei. Als mijn kinderen het niet verlangd hadden....

M. de Solis.

Zij hebben gelijk. Gij moet uw rust duur gekocht hebben.

De grijsaard.

Zonder mij te beroemen, meen ik haar verdiend te hebben. Hoeveel schooven bond ik niet van mijn leven! Hoeveel malen haalde ik den oogst niet binnen! De vermoeienis was zoo groot niet, dat ik mijn vroolijken aard verloor en zoo hoop ik de dagen ook door te brengen, die mij nog geschonken zullen worden.

M. de Solis.

Maar hoe kunt gij na zulk een werkzaam leven een ganschen dag in bed blijven, zonder u te vervelen?

De grijsaard.

Mij vervelen? Waarlijk, ik heb wel wat anders te doen. Slechts mijn ledematen genieten rust, in mijn hoofd gaat altijd iets om. Met 10 kinderen en 50 kleinzoons of achterkleinzoons, die onzen geest bezighouden, verveelt men zich niet. Twaalf uren per dag aan zoovelen te denken is toch zeker niet te veel. Ieder geeft mij rekenschap van zijn arbeid, van den staat zijner zaken en van zijn gezin. Dat bezorgt mij werk. Dan huwt er een en ik kijk goed uit de oogen, voor ik mijn toestemming geef. Als

zij allen in voorspoed leven, hebben zij dat aan mij te danken. Niet één vestigde een eigen huishouden, of ik hield er mij reeds een jaar te voren mede bezig. Nu zijn er drie huwelijken op til en ik hoop, dat zij even gelukkig zullen zijn als die hunner vaders.

M. de Solis.

Gij zijt dus zeer tevreden over uw gezin?

De grijsaard.

Over hen te spreken is mij zeer aangenaam. Kom vrouw, haal eens een flesch ouden wijn. Dan kunnen wij beter over onze kinderen spreken.

M. de Solis.

Hoeveel hebt ge er nog thuis?

Grijsaard.

Slechts twee kleindochters. Hoe zou ik zulk een leger kunnen herbergen. Ik streefde niet naar het vergrooten van mijn hut, maar naar het uitbreiden mijner akkers. Goddank, ieder kon ik een aardig stuk land medegeven, zonder te verarmen. Tegen lagen prijs kocht ik eenige stukken land. Ik bewerkte ze, deed ze in waarde stijgen en gaf ze als bruidschat aan mijn dochters. Nu brengen zij goud op.

M. de Solis.

En heeft onder zulk een groot aantal kinderen geen hunner u verdriet veroorzaakt?

De grijsaard.

Soms door ziekten, maar met mijn stelsel, en dit is zeer eenvoudig, rust en matigheid, wist ik ze te genezen.

M. de Solis.

Waarschijnlijk hebt gij hun een goed voorbeeld gegeven?

De grijsaard.

Dat kan ik met een gerust geweten zeggen. In mijn

jeugd hield ik evenals anderen van een pretje. Alle dansen van het heele land kende ik. Maar toen ik eens aan den voet des altaars het jawoord had uitgesproken, liet ik deze dwaasheden aan de jeugd over. Gelukkig was mijn vrouw goed, schoon en deugdzaam. Dat dwingt een mensch eerbied af. Toen kwamen de kinderen. Ik was in dien tijd niet rijk en als ik het geweest was, zou ik goed voor iedereen geweest zijn. Vroeg wende ik mijn jongens aan den arbeid. Zoo gauw ze loopen konden, nam ik ze mee naar den akker. De kleinste mocht in den kruiwagen zitten, de anderen dansten er om heen. Mijn dochters vroolijkten mij op door hun liederen, terwijl het spinnewiel snorde. Ik leerde hun allen blijmoedig werken om opgeruimd hun zwaren arbeid te verrichten.

M. de Solis.

En bezoeken zij u vaak?

De grijsaard.

Of ze mij bezoeken, mijnheer. Toen ik nog niet bedlegerig was, deed ik elke week de ronde, om te zien, of alles in hun bedrijf goed ging. Nu ik niet meer uit ga, moeten zij mij op hun beurt bezoeken. Alle Zondagen, na de H. Mis, brengen mijn dochters, mijn klein- en schoondochters haar kinderen mede. Gij moest mij eens zien, te midden van twintig vrouwen, schoon als engelen en getooid als op den dag hunner bruiloft. De kleintjes omhelzen en liefkoozen mij om het hardst. Steeds heb ik een dozijntje om mij heen. Een gebabbel, een rumoer, dat hooren en zien vergaat, maar dat als muziek in mijn ooren klinkt.

M. de Solis.

Dat begrijp ik zeer goed. Dat zullen kostelijke oogenblikken voor u zijn.

De grijsaard.

En voor hen ook naar ik mij vlei. Ik zie graag, dat men zich om mij heen verheugt. Achter mijn schuur ligt een grasveld, opzettelijk aangelegd voor den dans. Dat was mijn laatste arbeid. Om mij dansen zij op de ouderwetsche manier. Dan is het een lust dit tooneel te aanschouwen.

M. de Solis.

Zijn er violen in deze streek?

De grijsaard.

Wij kunnen geen violen betalen. Heeft mijn kleinzoon Alex dan geen fluit? De snaak is pas twaalf jaar en brengt door zijn blazen het heele dorp op de been. Als hij eens hier was, zoudt gij het eens kunnen hooren. Het is mijn levend evenbeeld, zonder rimpels natuurlijk, (voegde hij er schalks bij) en rozenroode wangen. Het is mijn Benjamin, de lieveling van mijn hart. Dit zeg ik u, omdat gij vreemdeling zijt. Ik zou mij schamen, indien iemand in mijn gezin dit wist.

M. de Solis.

Maar de overige dagen der week zullen u dan toch wel lang vallen, indien gij dit vermaak moet missen?

De grijsaard.

Dan vermaak ik mij met andere dingen. Nooit verliet ik mijn land, toch ken ik het als mijn hut, ik ken zelfs alle bewoners, want ik zag ze geboren worden. Zij komen mij raadplegen over hun ontginningen of aanplantingen. Men behoeft mij slechts een mand aarde te brengen; ik voel het, en zeg aanstonds welke soort graan er op wassen zal. Als het arme lieden zijn, schiet ik hun zaaizaad voor, dat zij mij bij den oogst teruggeven. Ik heb den tijd beleefd, dat ieder alleen voor zichzelf

werkte en er naar streefde zich te verrijken door zijn buurman tot den ondergang te brengen. Ik wist hen eindelijk te overtuigen, dat de bloei der streek en ook hun eigen welvaart zou toenemen, als zij elkander broederlijk bijstonden. Onze Pastoor is een man met gezond verstand en stond mij ijverig in mijn streven bij: Onze buurman, mijnheer de Fierville ondersteunde ons; zijn akkers kregen daardoor een heel ander aanzien, ik haalde hem over de pacht zijner huurders te verdubbelen en dit was niet meer dan billijk: de grond bracht des te meer op. Gold het de beproeving eener nieuwe uitvinding op landbouwgebied, dan kwamen beiden mij raadplegen. Ik nam de proef onder hun oogen. Zoodra zij slaagde, lieten wij haar alom toepassen. De boer is geneigd tot sleur en wantrouwt de ontdekkingen uit de boeken, maar die ik hun aanbeval, werden met open armen ontvangen en vol vertrouwen toegepast. Men bevond zich er goed bij. Overigens is mijn wetenschap niet groot. In weinige woorden is zij samen te vatten! Harden strijd op den akker, zoeten vrede met mijn bureu.

M. de Solis.

Met dezen stelregel zult gij de rechtbanken niet verrijkt hebben, verbeeld ik mij.

De grijsaard. (glimlachend).

Zeker, ik heb tal van zaken aan de rechters ontnomen. Ik zou rijk zijn als een advocaat, als ik slechts twaalf stuivers voor een consult genomen had. In een dorp doen zich wel eens kleine oneenigheden voor, twisten over de verdeeling der landerijen tusschen erfgenamen. Dan vraagt men mij om raad. Als er van weerszijden huwbare kinderen zijn, is de zaak spoedig geschikt. Zijn die er niet, of kan men het niet eens worden, dan legt men

mij op een draagbaar en brengt mij naar de plaatsen. Tot den kleinsten akker doe ik in mijn tegenwoordigheid opmeten. Ik vergelijk de hoedanigheid der verschillende stukken en tracht de erfgenamen tot elkaar te brengen. Als zij de schikking weigeren, noodig ik ze den volgenden morgen uit bij mij te komen.

Dan toon ik hun aan, dat een proces hun tienmaal meer zou kosten dan de waarde der betwiste landerijen bedraagt, dat hun geld, hun rust, hun genoeg en naar de maan zou zijn. En op deze wijze, kalm met hen redeneerend, komt de zaak steeds tot het gewenschte einde.

M. de Solis.

Gij wordt in deze streek dan zeker als een koning geëerd?

De grijsaard.

Hoor eens, van uit mijn bed regeer ik als van een troon. Maar men bemint mij niet alleen, men vreest mij ook. Kom eens bij dezen muur. Ziet gij deze namen en datums, die ik er met de punt van mijn mes ingrifte. Sommige staan recht op; die vermelden goede daden, andere schreef ik schuin ter herinnering aan slechte daden. Uw naam, schuin geschreven, is een soort van openbaar brandmerk. Iedereen vlucht u, zelfs uw kinderen. Dan moet gij òf van gedrag veranderen òf vertrekken. Als gij u betert, wordt uw naam recht geschreven, ten eerste, om u de schande te doen vergeten en vervolgens u tot het goede aan te moedigen.

Van de twintig namen, die ik schuin schreef, staan er slechts drie onveranderd, als een waarschuwend voorbeeld. Een naam, recht op geschreven, is een eeretitel.

M. de Solis.

Ik begrijp, dat dit middel, hoe eenvoudig ook, zeer machtig moet zijn.

De grijsaard.

Maar, waar blijft mijn goede vrouw toch? Zij zou ons een flesch wijn halen. Op haar leeftijd van 75 jaren gaat de arbeid zoo vlug niet meer. Maar stil! ik hoor haar.

De vrouw.

Ja, vader, hier ben ik.

De grijsaard.

Nu, schenk ons dan eens in, Suze. Gij glimlacht mijnheer! Maar, als ik het glas in de hand heb, noem ik haar steeds bij haar meisjesnaam. Als ik haar door mijn glas beschouw, ziet zij nog even rozerood als onder den olm, waar ik haar 't eerst ontmoette. Maar hoe vindt gij dit wijntje?

M. de Solis.

Uitstekend, ik verzeker het u. Ik heb er wel duurdere gedronken, maar nimmer met zulk een genoeg.

De grijsaard.

Dat komt, omdat hij zuiver en vrij is als onze harten. Hoe, Suze, gij drinkt niet met ons. Er zal nog genoeg overblijven voor hen, die na ons komen. Een goed glas wijn vroolijkt ons op. Als gij nog niet gehuwd zijt, mijnheer, zult gij wellicht spoedig in het huwelijk treden. Behandel uw vrouw dan zoo goed, dat gij elken dag aan dien van uw bruiloft kunt denken; dan zult gij nooit verouderen van geest. Wij zijn nog maar zestig jaar getrouwd, mijnheer.

De vrouw.

Wat zijn zij spoedig omgevlogen!

De grijsaard.

Wat nu? Zijt gij niet gelukkig? Hebt gij geen rust, en geniet gij geen gezondheid op uw ouden dag? Wat kunt gij nog meer verlangen? Een weinig krachten soms?

Maar God heeft ons hart jeugdig laten blijven, om de vreugde van een lang leven te gevoelen. Als de krachten ons begeven, zal het graf zich openen om ons te ontvangen.

M. de Solis.

Waarom u thans met zulke smartelijke gedachten bezig te houden?

De grijsaard.

Ach, mijnheer, ik vrees den dood niet. Als hij aan mijn deur klopt, zal ik hem zonder vrees binnenlaten. Meent gij, dat ik vergeten ben, dat ik geboren ben om te sterven!

M. de Solis.

Gij hebt uw leven zoo gelukkig weten te maken, dat gij het zonder spijt kunt verlaten.

De grijsaard.

Ik zou den dood met vreeze tegemoet zien, indien ik het slecht besteed had, als ik lui en losbandig geweest was, als ik al het goede niet gedaan had, dat in mijn vermogen was, als ik door mijn nalatigheid een gezin in armoede achterliet.

In plaats daarvan kan ik terugzien op tachtig goed bestede jaren, op ontgonnen gronden, bijgestane vrienden. Ik zie mijn zonen en kleinzonen rijk, eerlijk en werkzaam, eensgezind en door iedereen geacht. Aan mijn oudsten zoon laat ik mijn hut na, hij zal mijn plaats innemen. Als hoofd der familie zal hij voor zijn broeders en hun kinderen zijn, wat ik voor de mijnen geweest ben. Het is zoet met deze gedachte in het graf te dalen.

M. de Solis.

Maar gij zult hun gejammer hooren. Wat zal deze scheiding smartelijk zijn!

De grijsaard.

Ik geloof werkelijk, dat zij zeer bedroefd zullen zijn,

als zij mij missen moeten, maar ik zal hun verdriet weten te verzachten. Een boer kent beter dan iemand anders de wet der natuur en de kracht der noodzakelijkheid; iederen dag ziet hij oude boomen vervangen door jonge, ieder jaar ziet hij den winter verteren, wat de andere jaargetijden voortbrachten. Dit zal ik mijn kinderen voorhouden, als zij aan mijn doodsbed staan. Ik zal hun doen gevoelen, dat God, na mij een gelukkigen ouden dag geschonken te hebben, mij geen grootere weldaad kan bewijzen, dan mij over te planten in den hof des hemels. Dit zal ik hun herinneren tot mijn jongsten ademtocht. Dan zullen zij zich wel troosten over mijn dood, als ik hem als een weldaad beschouw.

M. de Solis.

Moedige grijsaard, waaruit puttet gij die kracht?

De grijsaard.

Uit een onschuldig hart. Uit den hemel, dien ik weldra bekomen zal, vloeit mij die kracht toe.

M. de Solis.

Gij gaat dus de toekomst niet met vrees te gemoet?

De grijsaard.

Zoo lang ik kwaad heb kunnen bedrijven, heb ik den Heer gevreesd; nu kan ik den Heer slechts beminnen. O God van goedheid, na zooveel zegeningen van u ontvangen, durf ik U er nog één vragen; beschouw mijn levensgezellin, die de smarten en rampen des levens met mij deelde! Wij zijn samen oud geworden en laat ons tegelijk sterven. Hoe zou ik haar kunnen overleven? Zou mijn bevende hand de kracht bezitten, haar oogen te sluiten? Wat zou er van haar geworden, als zij mij missen moest, als zij mijn stem niet meer zou hooren, als zij in deze hut eenzaam zou overblijven? Laat niet

toe, dat de dood twee menschen scheidt, die zestig jaar niet gescheiden zijn. Sta ons deze laatste gunst toe, o God, de eenige, die wij u te vragen hebben. Wij willen ons vonnis niet verschuiven; beschik over ons, als het u behagen zal. Laat ons hand in hand sterven, en ons te gelijk voor uw rechterstoel bevinden om rekenschap over onze daden af te leggen. Ons leven is één geweest, laat ons ook één dood sterven.

De grijsaard had zich bij het uitspreken dezer treffende woorden opgericht. Van vermoeienis vlijde hij zich neder. Mijnheer de Solis meende, dat hem eenige rust moest gegund worden na zulk een ontroering. Hij bedankte deze brave lieden voor hun gastvrijheid en verliet het huis, terwijl hij God dankte, dat Hij hem tot deze eenvoudigen van harte gezonden had, die toonbeelden van deugd. Rijke vruchten zou hij van dit bezoek plukken.

Elvaz en Melfort.

Elvaz en Melfort.**Hoofdstuk I.****Terugkeer van den kruistocht.**

De dag spoedde ten einde; de avondschemering daalde reeds in de vallei, toen een ruiter, uitgeput door een moeilijke reis langs de kusten der Middellandsche Zee, den weg insloeg, die door een kronkelend en diep ravijn liep, waarvan de steile wanden met eeuwenoude pijnboomen begroeid waren. Paard en ruiter waren afgemat door een langen tocht; maar ondanks zijn versleten mantel, zijn door den regen verroesten helm en wapenen, verried de jonge man door zijn houding een onuitsprekelijke voldoening. Met opvallend blij ongeduld gaf hij zijn paard de sporen en sloeg naarmate hij vorderde innig belangstellende blikken om zich heen, alsof hij bij iederen stap beminde voorwerpen herkende. Soms liet hij geestdriftige uitroepen hooren, die vergezeld gingen van een zoeten glimlach of eenige tranen van aandoening. Op een bekende plaats van den weg gekomen, hield hij stil voor een beeld der H. Maagd, dat in een vervallen nis stond. Hij vouwde de handen en sprak met luider stem:

- O, Moeder van Barmhartigheid, dank uwe teedere bescherming, zie ik thans mijn geliefd vaderland weder! Bij mijn vertrek naar den heiligen strijd heb ik hier, voor U neergeknield, eene belofte gedaan en, zooals dat

mijn plicht is, wil ik die ook vervullen. Ik zal hier eene kapel en een gasthuis voor de pelgrims laten bouwen en ieder jaar uw heilige beeltenis bezoeken. O, gelukzalige Maagd, heb medelijden met uw armen dienaar!

Berenger d'Elvaz mocht God wel bedanken, Wiens almachtige hand hem uit zoo talrijke gevaren gered had. Als trouwe vazal van den heiligen Lodewijk was hij met dezen ter kruisvaart getogen. Te Mansoerah werd hij gewond, had daarna in de woning van een Egyptischen emir een wreede gevangenschap verduurd en de vrijheid slechts teruggekregen, toen de koning van Frankrijk een millioen gouden byzantijnen had betaald als losprijs voor zijn gevangen krijgers. Hij keerde nu over zee naar zijn dierbaar Provence terug, naar het kasteel zijner vaderen, dat zoo zoete herinneringen in hem wakker riep. Hij keerde terug, weliswaar als een arm ridder zonder ander fortuin dan zijn dapperen degen, doch de overvloed wachtte hem onder het ouderlijke dak; de reis had hem uitgeput, maar de teederste zorgen eener moeder en zuster zouden hem spoedig alle ramp en lijden doen vergeten. Hij verbeeldde zich hun blijdschap en verheugde zich reeds in zijn aanstaand geluk.

Moed, Vaillant! sprak hij tot zijn paard, vooruit! nog eenige stappen meer en wij zijn thuis. Daar wacht u een warme stal, voedsel in overvloed en een goede verzorging, niets zal u meer ontbreken. Moed dus, mijn brave klepper, vooruit!

Het gehoorzame dier begon te galoppeeren en weldra bemerkte de jeugdige reiziger door de aangroeiende duisternis de breede en donkere omlijning van het kasteel van Elvaz. Zijn hart klopte hevig; doch hij zag, tot zijn groote verbazing, dat er geen enkel licht schitterde

door de smalle vensters; niet het minste geluid weerklonk op de wallen.

- Zij zijn waarschijnlijk in de noordelijke zaal, zei hij tot zich zelve, om zich gerust te stellen. Vader speelt met den slotkapelaan op het schaakbord, moeder werkt met mijne zuster bij het spinnewiel en de schildknapen zullen hier en daar bezig zijn; maar ik zal mij oogenblikkelijk laten hooren.

Hij greep den hoorn, die aan zijn gordel hing en blies een bekend deuntje, waarmee hij gewoon was zijn terugkeer van de jacht aan te kondigen; geen antwoord.

Ongeduldig reed hij verder. De ophaalbrug lag nog neer, ofschoon het al vrij laat was. Berenger reed er over. Geen dienaars, geen gewapende lieden onder het diepe gewelf, waarboven zich de wachttorens verhief. Hij riep, de echo alleen antwoordde hem; hij drong door tot op de binnenplaats, niets dan diepe stilte, duisternis en eenzaamheid.

- Mijn God! riep hij, wat is er toch gebeurd?

Juist drong de maan door de donkere wolken, die haar omringden en goot een stroom van licht over het kasteel. Door een geheime en onverklaarbare vrees aangegrepen, keek Berenger om zich heen en men zou gezegd hebben, dat het bloed in zijn aderen stolde, toen hij het tooneel van verwoesting aanschouwde, dat hij onder de oogen kreeg. Het kasteel lag geheel in puin; het dak was verdwenen; door de vensters zonder ruiten kon men in de verlaten kamers zien; stukken puin en balken bedekten overal de plaats; brokken van kunstig gebeitelde meubels, van prachtige wapenrustingen, van gebroken versieringen, verscheurde perkamenten lagen hier en daar verspreid. De plundering en het vuur schenen slechts

de muren gespaard te hebben, die nog de sporen der vlammen droegen. Op dit gezicht sprong Berenger van zijn paard en door schrik bevangen opende hij een venster door vijandelijke handen vernield. Hij trad in de wapenzaal waar hij eertijds gewoon was met zijn vader en zijne vroegere dienaars te worstelen.

- Vader, riep hij met luider stem, vader waar zijt gij? Moeder! zuster! O, geef mij toch antwoord.

- Hola! wie roept daar? vroeg eene stem uit de sombere duisternis dezer ruime zaal. Berenger ging naar de plaats, vanwaar het geluid der stem scheen te komen, en al tastende greep hij eensklaps den arm van een man, in een ruwen mantel van geitenvel gewikkeld.

- Wie zijt gij? riep de jonge ridder.

En hij sleepte den onbekende naar een venster, dat een weinig door de maan verlicht werd. Zij keken elkaar strak aan.

- Zijt gij het, zijt gij het wel, meester? sprak die man, terwijl hij voor Berenger op de knieën zonk. Gij leeft nog? Herkent gij mij niet? Ik ben Pieter de rossige, de geitenhoeder.

- Ja, ik herken u, arme Pieter! Maar zeg mij, wat is hier gebeurd? In 's Hemels naam! waar zijn toch mijn vader, mijne moeder en mijne zuster?

De man deinsde terug, daarna; den arm van Berenger grijpend, antwoordde hij met een van diepen afschuw trillende stem:

- Uw vader, uwe moeder, uwe zuster.... zij zijn niet meer, - zij zijn allen gedood door Jan de Melfort, den ouden vijand van uw huis. Zij zijn in de kapel begraven.

Berenger voelde zich zijn krachten ontzinken, hij leunde

tegen den muur en vestigde zijne verwilderde blikken op den geitenhoeder.

Pieter vervolgde:

Men meende hier algemeen, dat gij te Mansoerah gesneuveld waart. Melfort, die uw terugkeer niet meer vreesde, viel ons met onstuimigheid aan. Vazallen, wapenknechten, allen werden gedood. Onze meester, uw vader, sneuvelde, terwijl hij zijne dochter verdedigde; uwe zuster werd met een pijl doorboord, en uwe moeder stierf van smart. De ellendelingen plunderden het kasteel en lieten de lijken der slachtoffers onbegraven liggen, doch de monniken van den heiligen Benedictus hebben ze in gewijde aarde neergelegd. Wat mij betreft, ik werd ook voor dood achtergelaten, maar mijne wonden genazen en ik bleef op de plaats wonen, waar ik mijne kindsheid heb doorgebracht. Ik heb nooit aan uw dood geloofd, ik hoopte altijd u den een of anderen dag te zien terugkeeren; en dan, ik had u iets te zeggen.

- Wat? vroeg de jonge man met gejaagdheid.

- Jan de Melfort heeft één kasteel, eene vrouw, eene dochter. Het is zoo zoet zich te wreken.

Hoofdstuk II.

Petrus Nolascus.

De zon verhief zich in al haar pracht, een man in een wit habijt en schapulier, waarop een rood gouden schild schitterde, besteeg het voetpad, dat naar Elvaz geleidde. Hij stapte flink door en beschouwde met veel genoegen het dichte struikgewas, de met wilde thijm begroeide heuvels, de gerimpelde golfjes der beek, die zacht kabbelend langs de steenachtige bedding voortschoven; en van tijd tot tijd herhaalde hij eenige verzen der psalmen om met de gezangen van den koninklijken profeet den Meester van het heelal te loven. Hij bleef stil staan onder de muren van het kasteel, wierp een oogslag op de vernielde torens en zeide vervolgens:

- Ik ga even in de kapel om op die verlaten graven te bidden,

Hij stapte over de brug, die niet meer als vroeger door gewapende lieden verdedigd werd, en trad op de binnenplaats. Hij was zeer verwonderd er een jonge man aan te treffen, die tegen den muur leunend in sombere en smartelijke stilte de hem omringende bouwvallen beschouwde.

De monnik naderde hem, en door een innig gevoel van medelijden bewogen sprak hij:

- Mijn zoon, wat doet gij hier zoo alleen op deze eenzame plaats? De meesters van dit kasteel zijn gestorven; maar gij schijnt bleek en lijdend, gevoelt gij u niet wel? Als

gij honger hebt, ik heb brood en vijgen in mijn bedelzak, of indien gij ziek zijt, ik ben ook een weinig geneesheer.

Toen Berenger zich door den monnik met zulke teedere bezorgdheid hoorde toespreken, hief hij het hoofd op, wierp een kouden en rustigen blik op hem en antwoordde met een stem somberder en vreeselijker dan de uitzinnigste kreet der wanhoop:

- Ik ben Berenger d' Elvaz.

- Welhoe, mijn dierbare zoon, zijt gij dan nog in leven? riep de monnik uit. Helaas! God heeft u vreeselijk en zwaar willen beproeven, doch Hij heeft u ook zonder twijfel het geloof en den moed gegeven om dat kruis te dragen. Helaas! waarom zoudt gij hier blijven? Gij hebt bloedverwanten, vrienden, die zich over uw terugkeer zullen verheugen en u met veel genoegten zullen ontvangen. Mijn zoon, verlaat, bid ik u, dit treurig verblijf, waar alles samen spant om uwe smart op te wekken.

- Ik zal dit kasteel nooit verlaten, antwoordde Berenger met kracht.

De monnik, ofschoon nog jong, had toch reeds sedert lang de diepten van het menschelijk hart gepeild. Hij wist, dat een helder voorhoofd en een kalmen glimlach dikwijls de stormachtigste en bitterste gevoelens verbergen, dat, gelijk een ontvlamde vulkaan onder een ijzige sneeuwlaag, zich de verschrikkelijkste hartstochten uitwendig met een vreedzaam masker bedekken. Hij nam dus den jongen man bij de hand; vestigde zijn donker, doch zacht en doordringend oog op hem en sprak:

- Mijn zoon, gij wilt deze bouwvallen niet verlaten, omdat gij er behagen in schept uw wraaklust en niet uw smart te voeden. De gedachte aan uw vader houdt u hier minder bezig dan die aan Jan de Melfort.

- En al zou ik er zelfs aan denken hem het kwaad te vergelden, dat hij mij heeft aangedaan, ware dat geen rechtvaardigheid?

- De wraak behoort mij, heeft de Heer gezegd. Neen, dierbaar kind, het is geen rechtvaardigheid zich de rechten van God aan te matigen en den zondaar den tijd tot boetvaardigheid, dien God hem misschien schenkt, te ontrooven. Ik zeg het u in naam van dien God, die ook eenmaal uw rechter zal zijn, de wraak behoort u niet toe, en ik herhaal u in naam van uw Zaligmaker: In het geduld zult gij den vrede der ziel vinden! - Zoudt gij ook de woning van uw vijand vernielen, zal daardoor de uwe weer opgebouwd zijn? Zoudt gij ook zijne vrouw en zijne dochter uw degen in het hart stooten, zullen daardoor uwe moeder en uwe zuster tot het leven wederkeeren? Al zoudt gij uw geweten met denzelfden last beladen, die thans dat van De Melfort bezwaart, zult gij u daardoor verlicht gevoelen?

- Eerwaarde vader, onderbrak hem Berenger, gij, een man van den vrede, gij kunt mij onmogelijk begrijpen.

- Mijn zoon, alvorens monnik te worden, was ik een krijgsman zooals gij. Voor de kap heb ik het harnas en den degenriem gedragen. Ik heb den prikkel van alle wereldsche driften gevoeld. Ik spreek u dus als een man, die de eer en roem der wereld kent. Indien uwe verblinde oogen iets grootsch zien in den dorst naar wraak, weet, dat de vergiffenis, die zegeviert, niet over een aan onze voeten liggenden vijand, doch over de trotsche driften van ons hart, veel grootscher en edelmoediger is.

- Vader, gij begrijpt my volstrekt niet, laat mij met rust.

- Mijn zoon, mijn dierbare broeder, ik zal u niet

verlaten, want het uur der wanhoop brengt gewoonlijk geen goede plannen. God heeft mij hier gezonden; gezegend zij zijne Voorzienigheid, die nooit iets nutteloos doet!

- Maar kent gij, riep Berenger ongeduldig, gij, die wilt, dat ik als een lafaard vergeving schenk, kent gij het kwaad, dat die man mij heeft berokkend? Weet gij niet, dat ik na twee lange jaren van harde gevangenschap in mijn vaderland wederkeer, het hart met hoop en vreugd vervuld, overvloeiend van de teederste gevoelens voor mijne bejaarde ouders, voor mijne jeugdige zuster; en dat ik, in plaats van mij aan den vaderlijken haard te kunnen nederzetten, dank dien Melfort slechts drie grafsteenen vind om met mijne tranen te besproeien? Heeft hij geen wraak genomen op eenige arme vazallen, op een grijsaard en twee vrouwen en dat om een vermeend onrecht zijnen voorvaderen aangedaan? En ik zou hem geen kwaad met kwaad, smart met smart vergelden? Dezen nacht, terwijl ik over deze eenzame plaats en langs de graven wandelde, waar alles rust, wat ik op aarde liefhad, heb ik aan mijn oor welbekende stemmen gehoord, die mij toeriepen: 'Sla en wreek ons bloed!' Ik zal gehoorzamen.

- Neen, mijn zoon, uwe smart brengt u op een dwaalspoor; ik heb ze allen gekend, die - gij beweent. Uw vader was een rechtvaardig man, uwe moeder eene edele en godvruchtige vrouw en uwe zuster een engel van onschuld. Alle drie rusten in den Heer en smeeken vergiffenis af voor den moordenaar; zij roepen over zijn hoofd de schatten der teedere liefde af en niet de gloeiende kolen der wraak. O! neen, gelukzalige zielen! gij vraagt geen wraak aan den Heer; gij bidt Hem, opdat uw vijand

vergeving verwerf en eens aan uwe zijde op een eeuwigen troon van glorie moge zetelen. Doch uw teer beminde zoon, uw geliefde broeder, nog gebonden door de banden van het vleesch, kan u niet begrijpen.

- Uwe woorden bedroeven mij, zei Berenger; uwe stem is echter die van een vriend.

- O, geloof het wel, broeder, deze smart, die gij mij alleen hebt toevertrouwd, vereenigt ons voor altijd. In naam der vriendschap, die gij mij hebt ingeboezemd, verleen mij eene gunst. Ons klooster is niet ver van hier; gewaardig u er de gastvrijheid aan te nemen, onze schuilplaats zal ook de uwe zijn. Gij zult er vaders en broeders vinden, gereed om u met liefde te ontvangen en uwe plannen, welke zij ook zijn mogen, zullen in overweging en stilte rijpen. Vlucht deze plaatsen van afschuw en kom het verblijf bewonen, waar de Heer u roept.

- Wie zijt gij? Hoe is uw naam? vroeg de jonge man.

- Ik ben een ridder van Onze Lieve Vrouw van Genade, antwoordde de monnik. Mijn naam is Petrus Nolascus.

Hoofdstuk III.

De dochter van den gevangene.

Jaren zijn voorbijgegaan. - De orde van O.L. Vrouw van Genade bezit een huis aan de poort van Montpellier, vanwaar dagelijks, als van een vooruitgeschoven post der liefdadigheid, de ridderschap van het kruis uittrekt om Europa tegen de invallen der Saracenen te verdedigen of om, op een nog heldhafter wijze, hun slachtoffers uit de diepte der galeien of uit de gloeiende zandwoestijn te bevrijden. - Tegen het middaguur richtte een jeugdig meisje, vergezeld van een kleinen jongen en een ouden dienaar, hare schreden naar dit heilig verblijf, welks helder witte muren reeds van verre zichtbaar waren.

Zij gingen over de ophaalbrug en bleven stilstaan onder den grooten toren, waarop de banier der orde wapperde; daar richtten zij eenige woorden tot een schildwacht, die hun den weg naar het klooster aanwees. Als door vrees bevangen stonden de beide kinderen aan den ingang van die ruime afsluiting, waar reeds verscheidene dappere gezellen van Petrus Nolascus en Raymond de Pennafort den roemrijken en vreedzamen slaap sluimerden. Hunne nederige graven verhieven zich op het midden der binnenplaats en onder de gewelven van het klooster.

Ridders en priesters wandelden stilzwijgend op en neer, de eersten droegen een witten toog en witten mantel, de laatsten eveneens een kleed van schitterende blankheid, waarop het wapen van den koning van Arragon

geborduurd was, als teeken der liefde, die deze waarlijk christelijke vorst de orde der Verlossing toedroeg. Niets stoorde den vrede en de stilte van deze eenzaamheid, tenzij het regelmatig geluid van hunne stappen en het geruisch der togen bij hunne wandeling.

Een priester, die het jonge meisje en hare gezellen bemerkte, ging naar hen toe. Hij was nog jong, doch zijn door droefheid gerimpeld voorhoofd en zijne haren, voor den tijd grijs geworden verrieden een man, wiens hart diepe wonden had ontvangen, die de tijd nog niet volkomen had kunnen genezen.

- Wat verlangt gij, mijn kind? vroeg hij op zeer vriendelijken toon.

- Helaas! heer, wij zijn twee ongelukkige kinderen; ik zou haast zeggen twee weezen, ofschoon vader en moeder nog leven. De eerste is gevangene der Saracenen en de tweede zal sterven van angst en smart.

- Is uw vader dus in slavernij geraakt?

- Ja, heer. Hij had zich naar Barcelona begeven om een erfenis te aanvaarden en keerde reeds vol vertrouwen naar het vaderland terug, toen het vaartuig, waarop hij zich had ingescheept, door Babarijsche zeeroovers werd genomen. Alle tegenstand was vruchteloos; de ongeloovigen maakten hem slaaf en wij hebben reden te gelooven, dat hij zich op dit oogenblik te Tanger bevindt. O, verschrikkelijk lot! Mijn edele vader slaaf! Als zoodanig te koop gesteld worden!

Tranen en snikken verstikten hare stem en haar broertje, dit ziende, begon eveneens te weenen.

- Bedaar, dierbaar kind, sprak de monnik; uw vader zal vrijgekocht worden.

- O, edele heer, niets zal ons te kostbaar schijnen voor zijn losprijs Ziehier, moeder heeft mij hare edelgesteenten, hare armbanden en ringen meegegeven. Wij willen alles opofferen, wat wij bezitten, als gij er maar in toestemt vader vrij te koopen. Wij zullen u een som geld ter hand stellen, die zeker meer dan voldoende is voor zijn verlossing, bovendien hebben wij getrouwe vazallen en beproefde vrienden, die allen gaarne het hunne willen bijdragen tot de bevrijding van den heer de Melfort.

- Melfort! zegt gij? Melfort! riep de monnik; uw vader heet....

- Jan de Melfort, den heer. Indien gij uit de Provence afkomstig zijt, weet gij ongetwijfeld, hoe beroemd zijn naam is?

- Ja, ik ken hem, zei de monnik op somberen en strengen toon; helaas! ik ken hem maar al te goed.

En hij begon op en neer te wandelen. In zijne oogen schitterde een oogenblik een woeste glans, doch terstond sloeg hij ze op naar het kruisbeeld, dat in het midden van het klooster hing.

- O, God van goedheid! lispelde hij, heerschen dan nog zulke wilde hartstochten in eene ziel, waarover de genade gezegevierd heeft! De stem van dat jonge meisje wekt in mijn hart gevoelens van haat en wraak op, die ik meende voor altijd onderdrukt te hebben. Vader, moeder, zuster, wat moet ik doen? Gelukzalige zielen, wat verlangt, wat eischt gij van mij?

Met de oogen op den goddelijken Heiland aan het kruis bleef hij eenige oogenblikken in stil gepeins, daarna keerde hij zich weer tot de beide kinderen en zei met onuitsprekelijke zoetheid:

- Ik zal zelf uw vader gaan opzoeken, en als het

God behaagt, hem aan u wedergeven. Bidt ondertusschen voor mij, bidt voor een ellendigen zondaar!

Eenige uren later ontving een monnik in reisgewaad geknield den zegen van Petrus Nolascus, generaal der orde, die, terwijl hij hem omhelsde, deze woorden sprak:

- Ga, dierbare zoon, breng uw bloed en uw leven ten offer in den dienst van uw naaste. Ga, trouwe dienaar van Christus, druk de voetstappen van uw Meester, en wees uwe geloften indachtig, die u, zoo noodig, verplichten zelf in de boeien te blijven om een christen uit de slavernij te verlossen. Vaarwel, broeder Berenger, vaarwel!

Hoofdstuk IV.

De bevrijding.

De torenwachter der abdij Sint-Victor te Marseille kondigde op een schoonen morgen aan, dat verscheidene schepen op het punt waren de haven binnen te loopen. De menigte stroomde in alle haast naar het strand en trachtte reeds van verre de verschillende vaartuigen, door een gunstigen wind voortgestuwd, te onderscheiden. Onder deze luidruchtige en bekommerde volksmassa, doch een weinig ter zijde, stond een stil groepje: het was eene vrouw, als weduwe in rouwgewaad gekleed, een jong meisje, dat zich schuchter tegen hare moeder aandrong en een schoone knaap van tien of twaalf jaar, die van tijd tot tijd achteloos met een grooten hazewind speelde. Zij hielden hunne blikken gevestigd op de witte zeilen, die voortdurend het strand naderden. Drie der schepen lieten zich reeds bijzonder goed onderscheiden en weldra zagen de toeschouwers de kleur der vlaggen, die op de voorstevens wapperden. Eindelijk herkende het geoefend oog van een zeeman het voorste schip:

- Gezegend zij O.L. Vrouw van Wacht! het is de 'Heureuse' (gelukkige), die van Palermo komt en tijdingen draagt van den heer van Anjou, echtgenoot van Beatrix van Provence.

- En het tweede, vervolgde een ander, is de sloep 'Sainte-Marie,' die met een lading vruchten en reukwerken van Smyrna komt.

De beide aldus aangekondigde schepen liepen weldra in snelle vaart de haven binnen onder de toejuichingen van het volk. Het derde bleef nog achter en scheen tegen den wind te kampen, die minder gunstig geworden was.

De weduwe en hare kinderen volgden het met angstigen blik, ofschoon de arme dame van tijd tot tijd herhaalde:

- Kinderen, het is nutteloos, dat wij nog langer wachten; God schijnt ons aan een smartelijke beproeving te willen onderwerpen.

- Moeder, riep eensklaps de knaap, kijk eens! Ik zie duidelijk den heiligen standaard, die op dat schip wappert.

De weduwe verbleekte en drukte krampachtig hare hand op het hart, dat door hoop en vrees bewogen werd. Zij keerde opnieuw hare blikken naar de zee en zag nu eveneens op het witte vaandel het wapen van Arragon met de spreuk: 'Redemptionem misit populo suo. Hij heeft zijn volk de vrijheid weergegeven.'

- Het is de Sint-Jan-Baptist, het schip der paters! riep het volk.

- Groote God! zou het mogelijk zijn? sprak de weduwe zacht. Heilige Maagd, gedoog toch niet, dat mijn hoop teleurgesteld wordt!

En zij bleef oplettend toezien en bemerkte op het dek een man in het wit gekleed.

- Lieve moeder, zei het jonge meisje, hij is het, het is de priester!

- Er is een gevangene aan boord. Vivat! Vivat! riepen tegelijk de zeelieden en het volk, wiens nieuwsgierigheid thans levendig werd opgewekt. Lof en dank

aan O.L. Vrouw van Wacht! Hij zal zijne ketenen aan haar altaar ophangen.

De dame ging wankelend vooruit tot aan den rand der kade; zij durfde niet opzien uit vrees van haar echtgenoot niet te vinden, dien zij zoo vurig en reeds zoolang vergeefs verwachtte. Doch de uitroepen harer kinderen en de kreten der menigte dwongen haar het hoofd op te heffen. Het schip had juist het anker geworpen en een ellendig gekleede man, met ketenen aan handen en voeten, stapte aan wal; doch die houding..... Ja, hij is het! Zij slaakt een kreet, doet eenige stappen en valt bewusteloos in de armen van den gevangene. Hij drukt haar teeder aan zijn hart, strekt de hand uit om zijne kinderen te zegenen, die, aan zijne voeten neergeknield, zich moeite geven om hem van de boeien te bevrijden, die hij vóór de ontschepping weer had aangedaan. Vervolgens keert hij zich tot den monnik, die op dat oogenblik het schip verlaat en roept uit:

- Dierbare vrouw en kinderen, indien gij mij bemint, bemint, dankt en zegent dan ook dien goeden religieus. Gij zijt hem mijne vrijheid en mijn leven verschuldigd. O, mochten toch allen, die Melfort liefhebben, dezen man Gods vereeren en zegenen!

En daar de monnik zich stil zocht te verwijderen, greep hij hem bij den arm en vervolgde met luider stem:

- Hij heeft mij in de diepte der groote zandwoestijn opgezocht, waar ik door mijne meesters was heengesleept. Daar vond hij mij stervend aan de zwarte pest. Iedereen verliet mij, doch hij, alle gevaren, die deze afschuwelijke ziekte vergezellen, verachtend, zette zich als een zorgvolle ziekenoppasser aan mijne zijde neer, en zijne kunst of liever zijne teedere zorgen hebben mij genezen. Toen

de barbaren verklaarden, dat de som, voor mijn losprijs betaald, niet voldoende was, heeft hij zich zelf aangeboden in mijne plaats; maar ik roep God en de heilige Maagd tot getuige, dat ik het nooit zou geduld hebben. Ziedaar alles, wat hij voor mij gedaan heeft; en nu, luister, mijn zoon: ik beveel aan ieder, die den naam van Melfort draagt, voortaan de vriend en dienaar te zijn van zijne heilige Orde.

Nauwelijks hield hij op met spreken, of een man baande zich een weg door de menigte en riep driftig:

- Heer De Melfort, kent gij den naam van uw bevrijder?

- Hij heet broeder Berenger. Ik weet niet, of hij nog een anderen naam draagt dan dien.

- Welnu, ik zal het u zeggen. Zijn naam is Berenger d'Elvaz. Elvaz, verstaat gij het? O, goede meester, mijn waarde heer, voegde deze man er bij, terwijl hij de handen van den broeder met zijne tranen besproeide; ik, ik heb u wel herkend. Melfort sprong, als door den bliksem getroffen, achteruit; hij beschouwde den broeder met vrees, alsof een verrezen doode hem plotseling verschenen was.

- Berenger d'Elvaz, stamelde hij eindelijk, is het mogelijk?

- Ja, het is mogelijk! riep Pieter de Rossige, (want hij was het). Ik zou mijn meester onder duizenden herkend hebben. Ik was zijn lijfeigene, maar hij heeft mij de vrijheid gegeven en ruimschoots in mijn onderhoud voorzien. Ik ben nu een vrij man, een burger der stad, aan hem ben ik dat alles verschuldigd

- En ik ook, sprak Melfort, voor Berenger op de knieën vallend. Dienaar van God, is het dus waar, wat

ik hoor? Gij wist, wie ik was, en gij hebt mij het leven gered door het uwe in gevaar te stellen!

- Kniel niet voor een zondaar, mijn broeder, antwoordde Berenger, terwijl hij den ridder van den grond ophief. Laat ons het verleden vergeten en bidden wij God, dat Hij ons wederzijdsch onrecht moge vergeven.

- Ik smEEK eerst uw vergiffenis af, teneinde ook die van God te verkrijgen, hernam Melfort. Weet, dat ik geen oogenblik rust meer genoten heb, sinds ik, om mijn vader te wreken, een moorddadige hand sloeg aan uwe ouders, en de voorspoed, dien de Hemel mij schonk, veranderde voor mij in bitterheid. Uw vergiffenis alleen kan mij doen vertrouwen, dat God mij vergeven heeft.

- Dat deze omhelzing dan de waarborg zij van mijn vriendschap, zei Berenger, terwijl hij den ervvijand van zijn geslacht met vervoering in de armen sloot. En nu, laat ons het aanbiddelijk offer gaan opdragen en het onderpand van Gods barmhartigheden ontvangen. Kom, volg mij.

Zij gingen naar de kapel van O.L. Vrouw, gevolgd door een groote menigte. De gevangene legde zijne boeien aan de voeten van het mirakuleuze beeld en kinderen vervingen ze, volgens aloud gebruik, door een bloemenkrans.

De heilige mis begon, Berenger d'Elvaz, zoon en leerling van den H. Petrus Nolascus, slachtofferde voor altijd op het altaar de herinnering aan zijn oude vijandschap; en toen hij, zelf reeds met zijn Zaligmaker vereenigd, de heilige hostie op de lippen van Melfort legde, bestonden de twee spruiten der vijandelijke huizen niet meer; zij waren in broeders veranderd, vereenigd door de banden der goddelijke liefde, door het verhevenste en edelste der offers en door eene nederige en diepe erkentelijkheid.